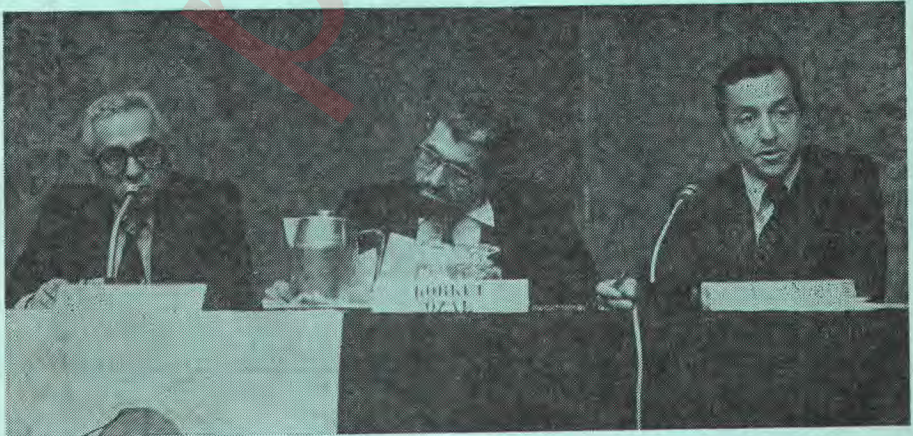

İKTİSAT

DERGİSİ

SAYI: 188 ŞUBAT 1980

Yeni bankacılık Garanti Bankası'nda

Yeni bankacınız, bankacılığın
bir hizmet kurumu olduğuna inanıyor.
Ve yeni bankacılık yeni hizmetler vermektir,
bunu da biliyor.

Garanti Bankası, yılbaşından bu yana sizlere yeni hizmetler getirdi:

Çocuk Kulübümüz ilk kez
şube içi video ve film gösterilerinden
başka, aile bütçesine katkıda
bulunmak üzere, alışverişlerde
%10 indirim imkânı da getirdi.
Şimdilik Kulübümüz İstanbul,
Ankara, İzmir, Adana ve
Gaziantep'te faaliyet gösteriyor.
Ayrıca, çocuk dergimiz ve
kumbaramız da var.

Yurt dışındaki çalışanlarımıza
seslenmek, onların sorunlarını
duyurmak için,
Garanti Gazetesi'ni
çıkartıyoruz. Şubelerimize
başvuranlar, yurt dışındaki
yakınlarına gazetemizde mesaj
gönderebiliyor.

Çocuk Yılı nedeniyle, yurt dışındaki
işçilerimizin çocukları arasında
yaptığımız ödüllü bir yarışma sonucu
açtığımız **Resim Sergisi** ile, sanat
faaliyetlerini sürdürüyoruz.

Tarım Programı çiftçi ve
köylülerimize hizmet sunuyor.
Bu programda, ilk olarak üç elkitabı
yayınlanıyor. Ayrıca, tarımla ilgili
sorularınızı da uzmanlarımız
cevaplandırarak.

Her şubemizde bulunan
"Yeşil Yoncalı" elemanlarımız,
müşterilerimizin bankacılık ve
özellikle emeklilerin, emeklilikle
ilgili sorunlarını çözmeye çalışacak.

Size yakın olan Garanti Bankası,
tüm banka işlemlerinin yanı sıra,
Garanti Çeki'yle de hediye seçme
güçlüğünü ortadan kaldırıyor.

Garanti Bankası, bankacılıкта
yeni örnekler vermeye devam edecek.

**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

"yeni bankacınız"

İKTİSAT DERGİSİ

ŞUBAT 1980

SAYI : 188

CİLT : XXX

İ. Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANI

Sahibi : Şeref ÖZGENCİL
Yazı İşl. Md. : Ahmet ÖZPINAR
İdarî Md. : Selçuk SANCAR

DERGİ YÖNETİM KURULU

Başkan : Prof. Dr. Akın İLKİN
Doç. Dr. Toktamış ATEŞ
Doç. Dr. Ömer GÖKAY
As. Dr. Ahmet KALIN
As. Kaya ARDIÇ
Sedat SANATKÂR
Bülent YARDIMCI

Kurucusu : Nihat BATUR

DERGİ YAZI KURULU

Doç. Dr. Asaf Savaş Akat, Prof. Dr. Erdoğan Alkin, Prof. Dr. Önder Arı, Dr. Taner Berksoy, Prof. Dr. Esat Çam, Metin Çağlar, Prof. Dr. Demir Demirgöl, Prof. Dr. Nusret Ekin, Prof. Dr. Feridun Ergin, Prof. Dr. Sevim Görün, Aslan Başer Kafaoğlu, Prof. Dr. Gülten Kazgan, Prof. Dr. Haydar Kazgan, Prof. Dr. Metin Kutal, Doç. Dr. Bilsay Kuruç, Prof. Dr. Nazif Kuyucuklu, Prof. Dr. Erol Manisalı, Kenan Mortan, Alp Orçun, Doç. Dr. İzzettin Önder, Yılmaz Özen, M. Sedat Piroğlu, Prof. Dr. Halil Sahillioğlu, Prof. Dr. Erdinç Tokgöz, Prof. Dr. Melih Tümer, Prof. Dr. Yüksel Ülken, Prof. Dr. Besim Üstünel, Dr. Fahrettin Yağcı.

İçindekiler

GÖRÜŞ

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN 2

EKONOMİK ÖNLEMLER PAKETİ ÜZERİNE

Prof. Dr. Gülten KAZGAN 4

Prof. Dr. Demir DEMİRGİL 5

A. Cevher ÖZDEN 6

Prof. Dr. Erdoğan ALKİN 7

Me'lh TÜMER 8

YENİ EKONOMİK POLİTİKA VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Dr. Ahmet S. KALIN 11

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE SANAYİLEŞME STRATEJİSİ VE PLANLAMA GEREĞİ

Şeref ÖZGENCİL 13

TÜRKİYE'DE SANAYİLEŞMEYİ UYARAN POLİTİKALAR VE BÜNALIM

Dr. Taner BERKSOY 17

TÜRKİYE'DE ÇİMENTO SEKTÖRÜ

Abidin NESİMİ 24

DIŞ BASINDA İKTİSAT

Derleyen : Kaya ARDIÇ 32

Abone Ücreti Yıllık : 600 - 6 Aylık : 300 TL.
Reklam Tarifesi : Ön kapak içi 4.000 TL. İç sahife tam 2.500 TL. İç sahife yarım 1.250 TL. Arka kapak içi 4.000 TL. Arka kapak 5.000 TL. — İdare Yeri : Cumhuriyet Cad. Ceylan Apt. No. 27/6 Taksim-İST. ☎ : 45 17 52 — P. K. 599 Karaköy/İst. Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılardaki fikirler yazara aittir. Gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez. — Fiyatı 50 TL.

Basıldığı yer : Yenilik Basıfevi - ☎ 43 55 72

Görüş

Türkiyenin çok bunalımlı bir dönemden geçtiği artık herkesin kabul ettiği bir gerçektir. Siyasal iktidarların inandırıcı olmamaları halkın umudunu azalmakta ve dayanma gücünü zayıflatmaktadır. Önlem almanın bir zorunluluk olduğunu herkes bilmekte, fakat hangi önlemlerin başarılı olacağı konusunda ortak görüşe varılamamaktadır.

İktidarda bulunan azınlık hükümetinin geniş çaplı ve bir ölçüde radikal nitelikli önlemlerinin yürürlüğe girişi birbuçuk ayı geçmiştir. Önlemler açıklandığında ilk belirtilen kuşkular, maalesef giderek doğrulanır yönde gelişmektedir.

Nedeni halâ anlaşılmayan devalüasyon oranının gereğinden yüksek tutulması bir yana, zorunlu döviz rezervinin sağlanmış olması, bilindiği gibi, para operasyonunun başarıya ulaşmasının temel koşuludur. Bu hem bilinen bir gerçektir hem de geçmiş devalüasyonların öğrettiği bir derstir. Ne var ki, döviz girişimi sağlayacak konuşmalar sürmekte ve ağır bir tempoda gitmektedir. Ayrıca olumlu sonuç gecikse bile, miktarın yetersiz kalacağı anlaşılmaktadır. Bu durum, bizi kısa bir süre sonra ilk başladığımız noktaya getirebilir.

Üretim artışını gerçekleştirerek fiziki mal dengelerini sağlamak ve halkın dayanılmaz ölçülere varan pahalılık yükünü taşıyabilmesi için gelir paylaşımında etkin düzenlemelere gitmek, ekonomideki bozukluğun giderilmesinde temel çözümdür. Bunun dışında düzlüğe çıkma olanağı yoktur.

Bu nedenle gerek vergi vermeyenleri gerek vergi dışı kalanları vergi kapsamına alacak önlemler derhal uygulamaya konulmalıdır. Bunu, ver-

glnin büyük ağırlığını taşıyan sabit ve dar gelirliilerin vergi yükünü hafifletecek düzenlemeler izlemelidir. Böylece halkın desteği sağlandığı gibi önlemlerin başarı derecesi de artabilir.

Sorunların boyutu hükümetleri aşmıştır. Başarısızlıklar, rejim sorununu gündeme getirebilir. Çok açıktır ki, siyasal partilerin varlık nedenleri rejime bağlıdır. Rejim sorununu gündeme getirmemek, artık iki büyük siyasal partimizin sorumluluğundadır.

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Ekonomik Önlemler Paketi Üzerine

Prof. Dr. Gülten KAZGAN

Hükümet, uygulamaya koyduğu EÖP ile Türkiye'nin kapitalist evrimi yolundaki engelleri kaldırmak ve ekonomisini serbest piyasa koşullarına dayandırmak amacına dönük bir dizi önlem getirmektedir. Bu amacı tartışmaksızın, sadece EÖP'nin kendi içindeki tutarlılığı üzerinde duracağız.

1) Serbest piyasa ekonomisi yaratmak : Serbest piyasa ekonomisi, rekabet koşulları geçerli ise ekonomide etkinliği sağlar. Oysa, Türk ekonomisi, başta ithalat sıkıntılarının etkisiyle, bir oligopol piyasası niteliğindedir; fon alıcı piyasası da, banka-holding bütünleşmesiyle oligopolleşmiştir. Serbest piyasa ekonomisinin yaratılması için, rakip ithalatın serbestleştirilmesi ve finans tekellerinin kırılması gerekir. Ayrıca, Türkiye gibi sürekli darlıklar ekonomisi, rakip ithalat da olmayınca, daima tekeller ve rantlar yaratır. Serbest piyasa ekonomisinin etkinliğini sağlaması için bol ve sürekli üretim gerekir.

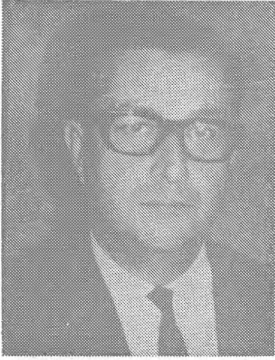
Ayrıca, serbest piyasa ekonomisi, varolan gelir bölüşümüne göre kaynakları dağıtır. Türkiye'deki dengesi alt-üst olmuş gelir dağılımında, kaynak dağılımı da ona uygun olur. Gelir bölüşümü, alt gelir dilimlerinin kullandığı mal ve hizmetlerin üretiminin teşviki, enflasyonun durdurulması, vergi-kamu harcamaları yoluyla mutlaka düzeltilmelidir.

2) Kit zamları : KİT'lerin zararları ve fon yaratma yetersizliklerinin başlıca üç kaynağı vardır: i) politik müdahalelerle etkinlikten uzak, işe yaramaz insan deposuna dönüşmüş olmaları; ii) büyük atıl kapasitelerle çalışmaları; iii) politik müdahalelerle fiyatlarının düşük tutulması. EÖP, sadece 3. nokta ile ilgilenmiştir. Oysa, ilk ikisinin düzeltilmesi için, bu kuruluşlar, politik müdahalelerden arındırılacak biçimde yeniden örgütlenmeli, başta enerji başlıca girdileri sağlanmalıdır.

Ayrıca, etkinlikten uzak çalışan sadece KİT'ler değil, tüm devlet kesimidir. Bu da ayrıca ele alınmalıdır.

3)Vergi Tasarısı : Hükümet ücretli-maaşlılara bir eliyle vereceğini daha vermezden önce fiyat artışları ile geri alırken, bir de tasarının maddeleri ile almaktadır. Oysa, hiç vergi vermeyen, ya da gönlünce vergi verenler için Tasarıda yeterli önlemler yoktur. Gelir Vergisini yaygın bir oto-

kontrol sistemine sokabilmek için, yalnız iş adamları değil ücretlilere de fatura ile gider bildirme yöntemi kabul edilmelidir. Denetimlerle firmalar saptanmalı, yaşama standardı ilkesi kabul edilmeli, döviz talep eden, kredi isteyen iş adamlarının gelir vergisi beyannameleri esas alınmalıdır.

Prof. Dr. Demir DEMİRGİL

1980 yılı ocak ayının son haftasında alınan tedbirler Türkiye Ekonomisinin altı yıldan beri bazan gizli, bazan da açık olarak içinde bulunduğu bunalımdan çıkması için tek yoldur.

Tedbirler zamanında alınmıştır, bu tedbirleri daha fazla geciktirmek ekonomiyi daha kötü duruma düşürecekti. Ancak tedbirler paketinin başarısını sağlayacak bütün tedbirlerin alındığını söyleyemeyiz: Devalüasyonun yapıldığı gün Merkez Bankasında dışa açılmamıza hemen olanak verecek büyüklükte döviz rezervinin

toplanmış olması gerekirdi son yılların dünya ortalamaları incelendiğinde, optimum döviz rezervinin ithalatın 1/3'ü dolayında olduğu anlaşılır, bu suretle Ocak 1980'de Türkiye'nin 2.3 milyar dolar kullanılabilir halde döviz bulundurması gerekirdi.

Diğer taraftan tasarrufları özendiren tedbirler paketin içinde çıkmıştır. Bilindiği gibi aşırı tüketimin baskısı iki şekilde azaltılır: a) Fiyatları yükseltmek ve dolayısıyla bütçe açıklarını ve KİT açıklarını azaltmak suretiyle, b) Tasarruf eğilimini yükseltmek suretiyle.

Fiyatlar yükseltilirken daha iyi bir metod kullanılmalıydı. Genel bir katma değer vergisi fiyat artışlarının büyük bir kısmını bütçeye aktarmalıydı, gerekli vergi paketinin gecikmesi fiyat artışlarının kamu ve özel firmalarına rant sağlamasına yol açmıştır.

Tasarruflar için tedbir getirilme-

diği için tüketim eğiliminin şiddeti azaltılamamıştır.

Türkiye ekonomisinde zaman gecikmeleri diğer ülkelerden daha etkin rol oynamaktadır. Tedbirlerin gecikmesi zaman gecikmelerinin müddetini uzatacağı için hastanın iyileşmesini geciktirecektir. Halbuki Türkiye ekonomisi ağır şekilde hastadır.

A. Cevher ÖZDEN

Türk ekonomisinin sıkıntı yılları, kalkınma hedeflerine ulaşmayı büyük ölçüde olumsuz etkilemiş ve istenilen sonuçlara ulaşmak mümkün olmamıştır.

1980 Yılı Programı ve bütçesi Türk Ekonomisinin sağlıklı bir yapıya dönüşmesi için gerekli önlemleri bünyesinde taşımaktadır. Son ekonomik önlemler piyasada gözlenen sıkıntılı durumun giderilmesinde büyük yararlar sağlayacaktır.

Hiç kuşku yokki, ekonominin finansmanında yeni kurumlar ve araçlara ihtiyaç vardır. Kalkınma planları-

mız ekonominin finansman gereğinin karşılanmasında sermaye piyasasının önemine yer vermiş ve bu piyasanın özendirilmesi yolunda önlemler getirmiştir.

Buna rağmen, sermaye piyasamız henüz yasal bir hüviyete sahip değildir. Ekonominin finansman gereğinde ciddi bir gelişme aşaması olarak bu piyasaya hukuk yapısı kazandırmak zorunludur. Türk sermaye piyasası yurt dışındaki işçilerimizin istifadesine açılmıştır. Bu yoldan önemli büyüklükte döviz girdisi sağlanacaktır.

Prof. Dr. Erdoğan ALK N

ÖNLEMLERİN DOĞRU, YANLIŞ VE EKSİK YANLARI

Bu kısa açıklamada önlemlerin doğru, yanlış ve eksik yanları tartışılırken ayrıntılı teknik eleştirilerden çok genel ilkeler üzerinde durulduğunu hatırlatalım.

Doğrular,

Fiyatların yönetimsel kararlardan çok piyasa mekanizmasına bırakılma eğilimi (böylece olağanüstü rantların engellenmesi ve K T açıklarının geleneksel finans yönteminden vazgeçilmesi olasılığı artmıştır.)

Türk Lirasının dış değerinin yeniden belirlenmesi (mevsim normallerinin altına düşen döviz girişlerinin belli  l de yeniden canlanması sağlanabilir.)

Dışsatımı, yatırımları ve üretimi özendirecek ve uyuracak reel nitelikli önlemler konması (parasal politikaların reel yönlendirmelerle tamam-

lanması zorunlu, yeni bir anlayış olarak gelişebilir.)

Yukarıda açıklanan üç doğrunun olumlu sonuç vermesini sağlamak üzere bürokratik eşgüdüm yaratma çabaları (parasal ve reel politikaların daha hızlı sonuç vermesi sağlanabilir.)

Yanlışlar,

Yeterli ve hızlı dış finans desteği sağlanmadan devalüasyon yapılmıştır. (dünyanın ve Türkiye'nin 1970 yılından hayli farklı olan koşulları, hem devalüasyonun otomatik döviz girişlerini yeterince uyaramamasına hem de dış desteğin yavaş işlemesine neden olmaktadır.)

 nlemlerin getireceği yükün haka dağılımını sağlıyacak girişimlerde geç kalınmıştır. (Böylece doğruları yanlış olarak gösterme eğiliminde bulunanların eline fırsat verilmiş ve yeterince kamuoyu desteği sağlanmamıştır.)

Eksikler,

KİT sorununu temelde çözecek önlem koyma eğiliminin zayıf olduğu göze çarpmaktadır.

Kambiyo denetimi, iç ekonomi politikalarında sorumluluğu engelliyecek katılığını devam ettirmektedir.

Kamu kesiminin finansmanında bütünleşmiş bir yaklaşım yoktur. (Örneğin son önlemlerin konsolide bütçeye yansıtacak etkileri hakkında bir açıklama yapılmamıştır.)

Para politikasının belli parçaları (Örneğin faiz politikayı) gerçekçi olmaktan uzaktır.

KÜÇÜLEN PAZARDA KAPİTALİST BÜYÜME

Demirel azınlık hükümetinin önceleri içindekiler merak konusu olan «ekonomik önlemler paketi» nin açılması ve uygulamaya konulması ile başlayan siyasal ve ekonomik tartışmalar sürüp gidiyor. Onlar süredursun pratik de aheste aheste görevini yürüterek sonuçları bir bir ortaya çıkartıyor.

Şimdilik ortaya çıkan sonuçlar hiç de iç açıcı değil. Başlangıçta «önlemler paketi»ni savunmalar bile,

giderek, «telkinlerle ekonomi gemisi yürümez» demeye başladılar. «Bizi bizden başkası kurtaramaz» diyerek umutsuzluklarını içtenlikle açıklayanlar bile var.

Demirel azınlık hükümetinin «model»i gerçekte çok basit. Kurulu üretim kapasitelerinin kullanılmadığı, enflasyonun genel fiyatlar düzeyini bir yılda birmisinden çok katlamaya başladığı, dışalım ve dışasatım akımları ile dış tasarrufların tıkanıdığı ve bütün dengelerin bozulduğu bir geri kalmış pazar ekonomisinde, fiyatların daha üst düzeylerde is-

Melih TÜMER

tikrar bulması için kamu ve özel işletmeleri ürünlerinin fiyatlarını serbest bırakmak ve küçülen pazar koşulları içinde yeni «dengeler» aramak. «Başka seçenek yok mu idi» tartışmasına girmek istemiyorum. Bu yazıda daraltılmak istenen iç pazar sınırları ile kapitalist büyüme arasındaki teme çelişkilere değinmek ve önerilen «model»in başarı şansını tartışmak istiyorum.

Gerçekte «model», batı kapitalizminden beklentilere dönük bir «ara-program» karakteristiklerini içeriyor. Hiç bir köklü yeniden düzenlemeye başvurmaksızın satınalma gücü ve işçi ücretleri kısıtlamaları ve parasal önlemlerle Türkiye'nin kapitalistleşme sürecini sürdürmesi, «model»in asıl amacı olarak beliriyor. Hiç kuşkusuz «model» in en kritik değişkeni dış ekonomik ilişkiler. Bunlar ise iki yönlü varsayımlara dayanıyor. Birinci varsayım dış kredi akımının sağlanması üzerine kurulu. İkinci varsayım kullanılamıyan boş üretim kapasitelerinin dışsatıma yönlendirilerek daraltılan iç pazar sınırlarını dış pazar arayışları ile büyümek umutlarına dayanıyor.

«Model» basit ama acaba gerçekçi mi? Kritik değişken olan birinci varsayım, gereksinme duyulan boyutlarda, somutlaşmadığı takdirde yalnız ikinci varsayım sallanmaya başlanıyor aynı zamanda «ara-program», içerdiği çelişkilerle, daha uzun süreli ve daha karmaşık sorunlar yaratmaya gebe görülüyor.

Önce «ara-program»ın içerdiği çelişkilere bakalım. Sonra dış ekonomik ilişkilerle ilgili varsayımları ele alalım.

«Ara-program»ın birinci çelişkisi, üretimin toplumsal karakteri ile kapitalistleşme sürecinin içerikleri arasında ortaya çıkıyor. Daraltılan pazar sınırları ile kapital birikiminin hızlandırılması olanaksız. «Ara-program»ın geçici niteliği durumu değiştiremeyecektir çünkü yapılan varsayımlar güvenilir beklentilere dayanmamaktadır. İkinci çelişki, daraltılmak istenen pazar ile toplumun ekonomik büyüme gereksinimleri ele alındığı zaman görülüyor. Bugün Türkiye'nin nüfusu hızla büyümektedir. İşsizlik büyük ve önemli boyutlar kazanarak tırmanmasını sürdürmektedir. Gelir dağılımı daha çok bozulmakta ve dar gelirlielerin elindeki satınalma gücünün giderek azalması toplumsal fakirliği yaygınlaştırmaya başlamaktadır. Hernekadar Sayın Demirel, yaptığı konuşmalarda «Ekonomik dengeler bozulmuştur. Dengeleri sağlamak gerekir. Alınan önlemler bu dengeleri sağlayacaktır» demektedir ise de ne kadar genişleyeceği belirsiz pazar koşulları içinde düşünülen «dengeler»in nasıl sağlanacağını anlamak çok güçtür. **Üçüncü çelişki** tasarlanan sanayileşme modeli ile toplumdaki üretici ve demokratik güçlerin istekleri arasında varlığını ortaya koyuyor. Üretici ve demokratik güçlerin istekleriyle uzlaşmayan bir sanayileşme modelinin kısa ve uzun sü-

reli sonuçları toplumsal bunalımları arttırabilecek niteliktedir ve böyle bir tutum «dengeler»in toplumsal uzlaşma ile sağlanması demek olan demokratik rejimdeki hakların kullanımının kısıtlanması ile giderilmek istenebilir. **Dördüncü temel çelişki** ise kurumlar-arası ilişkilerde görülüyor. Ekonomik ve toplumsal bunalım dönemlerinde Devlet Planlama Teşkiatı gibi kurumların fonksiyonlarının ağırlık kazanması gerekir iken sanki bu tür kurumların varlıkları özel girişimin gelişme sürecini yavaşlatıyor gibi bir tütumdan hareket ederek onların etkinliklerini azaltmak yalnız uygulanan ekonomik önlemlerin başarisı açısından değil zaten sağlıksız ve dağınık olan üretim ve sanayi yapısının daha sağlıksız bir yön içine girmesine de neden olması bakımından önemlidir.

Türk ekonomisindeki kapitalistleşme süreci, örneğin, bir Yunanistan ekonomisindeki kapitalistleşme sürecinden değişik bir büyüme modeli içinde kalmıştır. Bu nedenle nakdî servet birikimlerinin üretken kapital yatırımlarına dönüşmesi yüzelli yıllık bir süreden beri büyüyen Türk burjuvazisini dış pazar boyutlarını da büyötmeye yöneltememiştir. Yine bu

nedenle dışalım ikamesine ve iç pazara dönük bir sanayileşme modeli içinde kalınmıştır. Olgulara gerçekçi olarak bakılırsa bugün Türk sanayinin yoğunlaştığı üretim dallarının üretilen ürünlerin dış pazar olanakları çok sınırlıdır. Batı kapitalizmindeki tekeller izin verseler bile sanayimizi bugünkü yapısı ile dış pazarlarda kırıcı bir rekabetten başka bir şeyin beklediğini ummak çok iyimserlik olur. Bu durum çok hayret edilecek birşey değildir. Çünkü yüzelli yıldan beri sistem kendi mantığı içinde işlemiştir ve işlemlerini de sürdürmektedir. Batı kapitalizminin içinden bir türlü kurtulamadığı bugünkü buhran ve gelişen korumacı siyasetler olmasa idi sonuçlar yine de çok farklı olmayacaktı.

Yeni ekonomik önlemlerle iyice küçültölmek istenen pazar içinde kapitalist büyüme kolay olmayacaktır. Çünkü böyle bir «model» sistemin mantığına aykırıdır. Çelişkileri sağlıklı bir sanayileşme modeli içinde toplumsal mutluluğa yöneltmeyen «ara-program» ve «ana modeller» ise yeni sorunlar yaratmaktan öte başka bir sonuç doğurmamış olacaktıdır.

Yeni Ekonomik Politika Ve Düşündürdükleri

Dr. Ahmet S. KALIN

Hükümetin aldığı son ekonomik önlemler, ekonomik politikanın çehresini büyük ölçüde değiştirmesede getirdikleri itibariyle önemli bir boyut kaydırması olarak yorumlanabilir.

Karma Ekonomi yaklaşımının sonuçlarının tartışmalı atmosferi, piyasa ekonomisinin nimetlerinden yararlanmak ilkesini bir alternatif olarak ortaya çıkartmıştır.

Bir iktisat profesörümüzün de belirttiği gibi, devlet müdahalesinin asgari koşulları 1979 da kaba bir hesapla rantların G. S. M. H. nin % 30' una ulaştığı bir ekonomide kalkmış demektir. Önemli olan rantların bu seviyeye ulaşmasının doğrudan devlet müdahalesinin sonucu olmasıdır. Böyle bir durumda piyasanın düzenleyici otomatiklerine dayanarak yukarıda belirtilen alternatifi oluşturmaktadır.

Oyunu kuralları ile oynamak gibi bir deyimle de ifade edilebilen söz konusu yaklaşım, nisbi fiyatların dü-

zenleyici etkisini ön plana almaktadır.

Bu ise, enflasyonun fiyat etkisi yolu ile kabul edilebilir ölçüler içine indirilmesi, enflasyonla işsizlik arasındaki ünlü ilişkinin yeniden işler hâle getirilmesi, dış ticaret açıklarının aşırı gelişmesinin önlenmesi anlamına gelmektedir. Bu büyüme hızının kısmen düşürülmesi, Ga'nın Gw'ye yaklaştırılması demektir.

Politika araçları da uzunca bir süredir ülkemizde fizibilitesinin yüksek olduğunu bizzat gözlediğimiz para politikası ile esnek veya bir adım ilerisi olan dalgalı kur veya kambiyo rejimidir.

Maliye politikası araçlarının uzunca bir süreçten geçerek etkili olabilmesi ihtimali yukarıda belirtilen araçların uygulanabilirliği arttıran faktördür. Ancak mevcut önlemlerin eksikliğine aynı zaman yol açmaktadır.

Tasarının özellikle vergiler açısından getirebilecekleri tek oranlı

fakat makûl bir vergi ile ücret ve maaşlıların stopajlarından vazgeçmek, kanımızca vergi varidatının arttırabilecek ve vergi yükünü, mevcut-
tan daha adaletsiz hale getirmeyecektir.

Bunlar şimdilik eksiktir.

1980 yılında sanayi ve tarım sektörlerinin çarklarını döndürecek ve arz talep dengesini arz yönünden etkileyecek olan ithalât finansman miktarı, dolar olarak, başlangıçta 7 milyar iken şimdi 12 milyar olarak tahmin edilmektedir. Fark önemlidir ve bu farkı anlamlı olarak açıklayabilecek ekonomik değişkenin niteliği üzerinde düşünmek gerekecektir.

1980 yılının G. S. M. H. tahminleri trilyon olarak iyimser 2-2.5 ilâ kötümser veya realist 4-4.5 arasında değişmektedir. Bunun finansmanı için gerekli para arzı artışı, fiyatlar genel düzeyinin kabaca % 110 artması gibi bir sonuç vermektedir ve bu politika modeline ters bir sonuçtur.

İstihdam sorununun çözümü ve çözümsüzlüğü üzerinde şimdilik gözlemlere dayanan predietionlar yapılmaktadır. İşletmelerde görülen tensiyat, devleti tekrar istihdam sahası haline getirirse ki kaba gözlemler bu imajı vermektedir, gene modele ters olan bir sonuçla karşılaşırız.

Sorun teorik olarak Chicago School veya Chicago Boys esprisi içinde ele alınıyorsa, onların söyledikleri, bu ilk ve kabataslak tahmin ve gözlemlere uymamaktadır. Eğer Keynes'ci esprit hakim ise, modelimiz bize sadece kronik bir helezon modelini verecek ve on beş yıllık tecrübenin bir adım öteye geçmiş olmayacağız.

Bu iktisat profesörünüzün ülkemizin içinde bulunduğu kriz ile ilgili ilginç ve isabetli olduğunu gördüğü tahlilinde de belirttiği gibi, krizin ikinci peak noktası, bu yukarıdaki manzara, boyalar kuruyup berraklaştığında da devam edecek olursa, 1985 yılında kemerlerimizin canımızı acıtacak bir biçimde sıkılmasına sebep olabilecektir.

Gelişmekte olan Ülkelerde Sanayileşme Stratejisi ve Planlama Gereği

Şeref ÖZGENCİL

Son yüzyıl içinde toplumun dünya çapında kaydettiği ekonomik gelişme tarihin ondan önceki tüm dönemlerinde sağlanan toplam gelişmeden kat kat fazladır. Yaklaşık son yarım yüzyıl içinde ise yer yer, zaman zaman tam bir yarışı andıran ekonomik gelişme sürecinin dünyada ulaşmadığı yer hemen hemen kalmamıştır.

Ancak bu süreç büyük farklılıkların giderilmediği, hatta yer yer önemli ölçüde arttığı bir gelişme biçimindedir. 1976 yılında 34 gelişmekte olan ülkede kişi başına GSMH ortalama 150 dolar, orta gelir düzeyinde 750 dolar, gelişmiş pazar ekonomilerinde ise 6200 dolar olmuştur. Dünyada 500 milyona yakın insan bugün mutlak yoksulluk sınırının eşiğindedir. Daha bir çok göstergenin de yansıttığı farklılıklar kalkınma sorununun önemini ortaya koyan başlıca etmenlerden biridir.

Dünyada kalkınma süreçlerini ve gelişmişlik düzeylerini açıklamak

bakımından sanayileşme olgusunun tartışmasız en temel yeri işgal ettiğini söyleyebiliriz.

Tam aynı kavramlar olmamakla birlikte sanayileşme ile kalkınma iç içe ele alınması gereken olgulardır. Her ikisi de kesintisiz ve toplumların yaşamlarının tüm yönlerini içeren çok yönlü süreçlerdir. Bugün artık sanayileşme dışında bir kalkınma sürecinin olamayacağı genel olarak kabul edilmiştir.

Ülkemizde birkaç yıldır süre gelen ve içinde yaşadığımız dönemde doruğuna ulaşmakta olan ağır ekonomik bunalımın uygulanan sanayileşme politikalarından bağımsız olmadığı açıktır. Gelişmiş pazar ekonomilerinde bile 1974'de bunalım koşullarından çıkılamadığı, OECD ülkeleri uluslararası kuruluşların istekleri nedeniyle bir kenara bırakılıyorsa bu uluslararası bilgi birikiminden yararlanmaktan çok uluslararası sanayileşme deneyimlerinin ortaya çıkarıldığı sonuçların tersine hareket etmek demektir.

Uluslararası finansman olanakları sanayileşmenin yapısının yanlış temellere oturması sonucunu doğuracak koşullara bağlı olarak kullanılmamalıdır ve gerçekte bu finansman kaynaklarını sanayileşmeyi engelleyen koşullara bağlı olmadan kullanma olanakları da vardır.

Uluslararası ekonomik ilişkilerde sanayileşmeyi olumlu yönde etkileyecek diğer bir yöntem de az gelişmiş ülkelerin kendi aralarında bölgesel ekonomik birlikler kurmalarıdır. Türkiye'nin ortadoğu'da büyük ölçüde sermaye sahibi olan fakat sanayileşme düzeyi düşük ülkelerle bu tür ekonomik birlikler kurma olasılıkları incelenmelidir.

Gelişmekte olan ülkelere devletin ekonominin yönetimindeki aktif ve doğrudan işleri yatırım kuruluşlarından finansman yöntemlerine, dış ekonomik ilişkilere, eğitim insan gücü politikasına varıncaya kadar birçok kritik alanda sanayileşmenin yönünü ve boyutunu belirleyecek unsurları kapsamaktadır.

Dünyada bugün gelişmekte olan ülkelere sanayileşme ve ekonomik gelişme açısından en etkili unsurlar arasında sayılabilecek ve kaçınılmaz olarak devletin ekonomi politikası ile bağlantılı olan birkaç karar alanını önem sırası gözetmeksizin belirlemek yararlı olacaktır.

Birincisi genel olarak çağımızda ve özellikle gelişmekte olan ülkeler-

de ekonominin yönetiminin zaman boyutu orta ve uzun vadeli gelişmeleri kapsayacak biçimde olmalıdır. Enerji, dış krediler ve sektörel tercih alanlarına da uzun vadeli zaman boyutunun eksikliğinin ne kadar zararlı ve onarılması güç sonuçlara yol açtığını Türkiye'nin deneyimine bakarak görebiliriz.

İkinci alan hangi sektörlerle ağırlık verileceği ile ölçek ve teknoloji sorunlarıdır. Yatırım ve ara malları üreten sektörlerin yer almadığı için geçtiğimiz ay OPEC zamlarından sonra gözden geçirilen tahminlerin 1980'de % 0.4'lük yani sıfıra yakın bir ortalama büyüme hızı ve yaklaşık 20 milyon işsiz öngördüğü bir gerçek olmakla birlikte bu ülkelerde bunalımlar tüm ekonomik ve sosyal gelişme sürecinin geleceğini de tehlikeye sokacak sonuçlar doğurmamakta. Oysa gelişmekte olan ülkelerin çoğunluğunda ve özellikle belirli bir sanayi düzeyine gelmiş Türkiye gibi ülkelere eğer sanayileşme biçimi sağlıklı bir ekonomik temel oluşmasını sağlayamadı ise yani belirli önlem ve düzeltmelerle de üretimi, yatırımı artıracak, döviz girdileri sağlayacak duruma gilemeyecekse bu tür ekonomik bunalımlar sanayileşme ve kalkınma sürecinde aynı zamanda ciddi toplumsal sonuçları da olan ağır aksaklıkları da beraberinde getirir.

Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu bunalım ise 1932'lerdeki o döneme göre nisbeten ileri sanayileşme

çabasından sonra izlenen sanayileşme yolunda temel, yapısal bir değişiklik yapılmadan ülkemizin kalkınma sürecinin olumlu bir yönde gelişmeyeceğini göstermektedir.

Türkiye'nin sanayileşme sorunu tüm temel sanayileşme tartışmaları gibi ithal ikamesi mi, dışa açılma mı? sorusunun da ötesinde çok yönlü ve karmaşık unsurları kapsamaktadır. Bir yanda döviz girdilerinin zorunlu olduğu bilinmektedir. Ama diğer yanda da bu girdilerin nasıl elde edildiği ve nasıl kullanıldığı en az aynı ölçüde önem taşımaktadır.

Örneğin 1971-1974 yılları arası nisbeten bol bol döviz kaynakları sanayi tarafından emilip daha ileri bir sanayileşme için kullanılamamıştır. Buna karşılık dünyadaki karşılıklı ekonomik bağımlılık olgusunu göz önüne almadan sanayileşme sürecinde ileri doğru gitmek de mümkün değildir. Görülüyor ki, sanayileşme sorunlarını karşılıklı ilişkileri içinde ele alınması gereken pek çok yönü bulunmaktadır. Ancak az gelişmiş ülkelerin ve Türkiye'nin dünyadaki karşılıklı ekonomik bağımlılık olgusunu gözden kaybetmeden ekonomi politikalarını bağımsız olarak saptayıp izleyebilmeleri de büyük önem taşımaktadır. Dünya ülkeleri deneyimlerinden ve finansman olanaklarından azami ölçüde yararlanmak gerektiği kuşkusuzdur. Fakat eğer ekonomi politikasının oluşturulmasında hatta orta vadeli politikaların saptanmasında ülkenin çağdaş ölçülere gö-

re belirlenmiş gereksinimleri örneğin yatırım malları sanayilerini geliştirmesi bir sanayileşme stratejisinin başarıya ulaşma olasılığı yoktur. Bunun yanı sıra günümüzde sektörden sektöre belirli farklılıklar olmakla birlikte sanayi yatırımlarında genel eğilim belirli büyüüğün üzerindeki ekonomik birimlerin verimli sayılmasıdır.

Burada makine ve motor sanayilerini önemli örnekler olarak sayabiliriz. Bu alanlardaki Türkiye deneyimi yine doğruyu ve yanlış ayırmaya yardımcı olan yanlış uygulamalarla doludur. Büyük ölçekle bağlantılı olan ileri teknoloji konusunda da benzeri sonuçlara varılabilir.

Üçüncü olarak dış ticaret, finansman, yabancı sermaye lisan patent anlaşmaları teknoloji transferi konularını kapsayan dış ekonomik ilişkiler sözkonusudur. Bu üçüncü alanda da Türkiye'nin deneyimli sanayileşmeyi sağlıklı bir yönde yürütecek nitelikte olmamıştır.

Sanayileşme açısından önemli sayılacak diğer alanları da sıralamak yerine burada hemen şu temel soruya geçmeyi daha yararlı görmekteyiz:

Sağlıklı bir sanayileşme için ekonomi politikası nasıl olmalı ve devletin bu alanlardaki işlevi nasıl gerçekleştirmelidir.

Bu sorunun cevabı gerek yukarıda belirtilen her üç alanı da gerek devletin işlevini de içeren bir planlama sürecidir.

Özel sektörün, piyasa mekanizmasının verimli yönleri ve ekonomiyi geliştirici katkılarıda özellikle Türkiye gibi ülkelerde ancak geniş kapsamlı bir ekonomik ve sosyal planlama sürecinde gerekli biçimde gerçekleştirilebilir.

Etkili bir planlama yukarıda saydığımız her üç alan için de zorunludur: Ekonomik kararlarda orta ve uzun vadeli zaman boyutunun içeriilmesi için zorunludur.

Büyük ölçek, ileri teknoloji gerektiren ve kilit sektörlerin yer aldığı yatırım kararlari ile bunların koordine edilmesi için zorunludur.

Gittikçe karmaşıklaşan uluslararası ekonomik ilişkilerde geciken

sanayileşme stratejisinin gerektirdiği adımların atılması için zorunludur.

Önemli eksiklikleri olmakla birlikte dördüncü beş yıllık kalkınma planında bu zorunluluklardan hareket edilerek sanayileşmenin temel stratejisi doğru olarak ortaya konmuştur.

Ancak ticaret ile ciddi sanayi arasındaki temel tercihi yapmaya ve uluslararası finans kuruluşlarının getirdiği koşullardan bir adım öteye gitmeye cesaret edemeyenler planlamayı, doğru bir sanayileşme stratejisini engellemektedirler. İlginçtir ki, yanlış stratejinin sonuçlarından en çok yakınlar arasında doğru stratejiyi engelleyenler bulunmaktadır.

Türkiye'de Sanayileşmeyi Uyaran Politikalar ve Bunalım

Dr. Taner BERKSOY

Günümüzde Türk ekonomisi bir sanayi bazı oluşturmuş, tarım kesiminde belirli verim-üretim artışları sağlamış, ancak dış ekonomik ilişkileri tıkanmış kapalı bir ekonomi izlenimi vermektedir. Güncel sorunlarımız ve tartışmalarımız bunalımın en yoğun biçimde yüzeye yansıdığı dış ödemeler sorununda odaklaşmış durumdadır. Ancak sorunun kökenine inmeden, salt dış ödemelere yönelik kısa dönemli önlemlerle bunalımın aşılması olanaksızdır. Tersine salt bu tür önlemlerle yaklaşım tarihsel yanlışları tekrarlama ve bunalımı pekiştirme sonucu doğurur. Tarihsel yanlış sanayi kesiminin gelişmesinin kendisine yönelik politikalara dayandırılmayıp, rastgele bir süreç içinde oluşmasına göz yumulmuş olmasıdır. Sanayileşmede politikasızlık terk edilmeli ve bu amaca yönelik ciddi yaklaşımlar oluşturulmalıdır.

Kanımızca ülkemizde harp sonrası dönemde kendi içinde tutarlı, uzun dönemde kendini besler bir sınai yapı oluşturmaya yönelik ve somut tanımlı yapılabilir bir «sanayi

politikası» ve bunun genel karakterini çizecek bir «sanayileşme stratejisi» olmamıştır. Bu birçoklarına ters ve yanlış gelebilecek bir savdır. Zira, istatistikler Türkiye'nin söz konusu dönemde önemli gelişmeler sağladığını ve bir sınai baz oluşturduğunu göstermektedir. Bu gelişmeyi sağlamaya yönelik politikalar olmaksızın bu nasıl başarılmıştır? Bu gelişme karşısında politikasızlıktan söz etmek doğrudur? Bu yazımızın konusu yukarıdaki soruların yanıtıdır. Son çeyrek yüzyılda ülkemizde uygulanan politikalara bakıldığında salt sanayie yönelik, arzulanan bir yapıya öngörülen bir dönemde ulaşmayı amaçlayan, bu yönde sektör ve mal bazında kesin tercihlerini ortaya koyup bunları gerçekleştirme yollarını belirleyen, kısacası adına «sanayileşme politikası» diyebileceğimizi bir uygulama olmadığı görülür. Genel bir sanayileşme arzusu dışında, ne somut ve seçici politik tercihleri formüle eden bir sanayileşme arzusu dışında, ne somut ve seçici politik tercihleri formüle eden bir sanayileş-

me stratejisinden ne de böylesi bir stratejiyi uygulayıp sonuca götürebilecek politikalardan söz edilebilir. Mevcut sınai yapı bu tür düzenlemelerden çok, dış ekonomik ilişkileri düzenlemek amacıyla alınan önlemlerin iç ekonomik yapıda uyardığı gelişmelerin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Başka bir deyişle, bugün ulaşılan yapı başlangıçta somut bir tercih olarak belirlenmemiş, ekonomide sınai üretim dışındaki değişkenlerin devinimlerini denetlemeye yönelik bir girişim, tersine bir düzenleme olmadığı takdirde, tüm diğer değişkenleri ve yapıyı etkiler, değiştirir. Bu nedenle, böylesi düzenlemelere gerek duyulduğunda, yeni girişimin bu tür etkileri önceden kestirilmeli ve istenmeyen sonuçları önleyici veya istenen sonuçlara götürücü bir önlemler bütünü oluşturulmalıdır. Aksi takdirde alınan bir önlem başka değişkenleri etkileyerek belli bir süre sonunda önceden kestirilmemiş yeni oluşumlar ortaya çıkarılabilir. Bu çerçevede içinde ithal ikamesi olgusuna baktığımızda birden fazla tür ithal ikamesi olabileceği söylenebilir.

İlk adımda ithal ikamesini «doğal ithal ikamesi» ve «uyarılmış ithal ikamesi» olarak iki ana gruba ayırabiliriz. Doğal ithal ikamesi daha çok kuramsal bir olasılıktır. Bu tür gelişme «dinamik üstünlükler» diyebileceğimiz bir olguya dayanır ve uzun dönemde değişen dış ticaret örüntüsü (pattern) ile ulusal üretim arasındaki etkileşimden kaynaklanır. Belirli üre-

tim düzeyine ulaşmış bir ekonomide büyüme sürecine koşut olarak üretim faktörleri arzı, vasıflar ve teknik beceri düzeyi yükselir, kurumsal yapı değişir ve belirli bir aşamadan sonra bazı üretim türleri ülke içinde kârlı olarak yapılabilir hale gelir ve bu ürünlerin ithalatı giderek azalır. Başka bir bakış açısından ise, kendisi ve teknolojisi standartlaşan ürünler bunları daha önce üreten ekonomilerde dinamik değişimler sonucu ekonomi dışına atılma sürecine girdiğinde ürünü daha önce ithal eden ülkeler üretimi üstlenip kârlı olarak gerçekleştirebilirler. Bizim açımızdan önemli olan ve bu sürece «doğal» dememizin nedeni, ithalatın yerli üretimle ikame edilmesinin bu yönde oluşturulmuş somut tercihleri içeren bir politika veya ekonominin diğer kesimlerine yönelik fakat dolaylı olarak bu sonuca götürecek politikalardan etkilenmeden ortaya çıkmasıdır. Önceden ithal edilen ürünlerin yerli üretimine geçilmesi ekonominin doğal güçleri tarafından gerçekleştirilmiş, bu sonucu sağlayacak bir müdahale söz konusu olmamıştır. Daha önce değindiğimiz gibi, bu tür gelişme salt kuramsal bir gelişme biçimi, hipotetik bir durum olabilir. Ancak olasılık ortadadır ve azgelişmiş ülkelerin dünya pazarlarıyla bütünleşmesini öneren çözümler bu tür bir olasılık bazına oturtulmaktadır.

«Uyarılmış ithal ikamesi» ise, doğal gelişimin tersine, ithalatın yerli üretimle ikame edilmesine yönelik

bir veya birden fazla politikanın başlatıp geliştirdiği bir süreçtir. Ekonomide gelişmesi arzulanan bir kesim (veya kesimlere) belirli bir süre sonunda ithalata rekabet edebilecek üretim koşullarına ulaşabilmesi için koruyucu olanaklar sağlanabilir ve bu çerçeve içinde yerli üretime geçilebilir. Bizim açımızdan önemli olan, yerli üretime geçişin kamu otoritesinin kendi tercihlerini yansıtan bir müdahalesi ile başlatılmış, yani ithal ikamesi sürecinin böyle bir girişimle uyarılmış olmasıdır. Söz konusu çerçeve içinde açıktır ki kamu otoritesinin müdahale nedeni ve araçları başlatılan ve sürdürülecek olan yerli üretimin niteliğini ve yönünü belirleyici bir rol kazanır. Bir sanayileşme stratejisi ve bunun çizdiği çerçevede düzenlenen sanayileşme politikalarıyla uyarılıp sürdürülen yerli üretim süreciyle başka amaçlı politikaların yansımaları sonucu uyarılan ithal ikamesi süreci arasındaki fark bu noktada önem kazanır. Bu ikileme en iyi ve yaygın örnek ödemeler bilançosu açıklarını azaltmak amacıyla düzenlenen ve ithalatı güçleştirme ve hatta olanaksızlaştırmaya yönelik politikaların ithalatı yasaklanan ürünün yerli üretimini yapay olarak kârlı hale getirmesi sonucu yerli üretimin başlaması sürecidir. Dikkat edilirse dış ticaret akımına müdahale eden kamu otoritesinin amacı ithali yasaklanan ürünün yerli üretimini gerçekleştirmek değildir. Diğer bir deyişle, ithalatı yasaklanan ürün belirlenmiş bir sanayileşme stratejisi içinde yerli

üretimi tercih edilen ürün olmaktan çok ithalatı için döviz harcanması zorunlu görülmeleyen bir üründür. Ancak ithalatı yasaklayan müdahale aynı zamanda yerli üretimi de uyarıcı etki yapmakta ve sınai üretim böyle bir yansıma sonucu başlamaktadır.

Bu durumda uyarılmış ithal ikamesi sürecinin «**planlanmış ithal ikamesi**» ve «**rastgele ithal ikamesi**» olarak iki alt gruba ayırmak zorunludur. Planlanmış ithal ikamesi belirli bir plan çabası ve bu kapsamda bilinçli ve dikkatli bir şekilde oluşturulmuş ve ciddi şekilde uygulanan bir **yatırım planı** gerektirir. Siyasal otorite ülke içinde oluşturulacak üretim yapısına ilişkin kesin tercihlerini belirlemiş, plancılar ise bu tercihler çerçevesinde söz konusu yapının ortaya çıkaracağı dinamik bağlantıları hesaplamış, kesin hedefler oluşturmuş ve bu hedeflere götürücü politikaları saptamıştır. Bu çerçevede yerli üretimi ithalata nazaran daha kârlı hale getirici müdahaleler oluşturulmak istenen yapıya bağlı olarak formüle edilecek ve ithalat seçilen alanlarda ikame edilecektir. Sadece bu koşullarda yüzeyde gerçekleşen ithal ikamesi olgusu ve ortaya çıkan sınai yapının altında bunları düzenleyen bir «sanayileşme politikası» olduğu söylenebilir. Öte yandan, böyle bir çerçevede seçici bir yaklaşımla geliştirilen ithalat ikamesinin en sağlıklı ithal ikamesi yöntemi olduğu da açıktır.

Uyarılmış ithal ikamesinin diğer

türüde rastgele uyarılmış ve dolayısıyla önceden saptanmamış kesimlerde, sonuçları öngörülmemiş ve çeşitli tıkanıklıkları yaratıcı biçimde bazı nihai ürünlerin ithalatını yerli üretim yada montajla ikame eden ve bizim «rastgele ithal ikamesi» dediğimiz bir üretim sürecidir. Bu süreci uyaran etken yine kamu otoritesinin ekonomiye müdahalesidir. Ancak bu kez müdahale amaç ve araçları bilinçli olarak seçilmiş bir sanayileşme yaklaşımı çerçevesinde olmaktan çok ekonomide başka sonuçlar sağlamaya yöneliktir. Bu, sanayinin gelişimini kaçınılmaz olarak rastgele bir biçimde etkiliyerek uzun dönemde belirli bir üretim tercihinin sonucu olmayan rastgele bir yapı oluşturur. Söz konusu rastgele oluşum bir çok etkenle veya değişik amaçlı bir çok politikayla ortaya çıkabilir. Ülkemizdeki ve diğer bazı ülkelerdeki uygulamalara bakıldığında dış ödeme açıklarını sınırlamak ve özellikle bunu ithalatı denetleyerek gerçekleştirmek amacına yönelik müdahale ve düzenlemelerin böylesine rastgele bir ithal ikamesine yol açtığı gözlenebilir. İthalatı sınırlamaya veya tamamen yasaklamaya yönelik müdahaleler eş-anlı olarak yasaklanan ürünün yurt içi üretimini olabileceğinden kârlı hale getirmekte ve yurt içi sınai üretimi başlatmaktadır. Bilinçli bir üretim yapısı tercihi ve bunu yansıtan bir yatırım planı olmadığı için ulusal üretim hangi ürün veya ürünlerin ithalatının daha kolaylıkla ve sorunsuz yasaklanabileceği gibi ge-

nel bir sanayileşme yaklaşımının çok dışında bir güdü ile uyarılmaktadır. Böylece sanayileşme süreci direkt kendisine yönelik olmaktan çok başka sorunları çözmeyi amaçlayan politikaların dolaylı etkileri sonucu ortaya çıkan rastgele ithal ikamesi oluşumuna terk edilmiş olur. Aynen planlanmış ithal ikamesi sürecinde olduğu gibi rastgele ithal ikamesi sürecinde de ithalat yerli üretimle ikame edilmekte, yani yerli üretim sağlanan koruma ile uyarılmaktadır. Ancak bu kez, ne sanayileşmenin kendine özgü dinamik etki ve tepkileri, ne sektörler arası dinamik bağlantılar ve ne de uyarılan üretim sürecinin oluşturacağı arz ve talep sorunları önceden kestirilip planlanmış değildir. Kuşkusuz bu sorunların tümü rastgele gelişmeye terk edilmiş süreç içinde ortaya çıkacak ve çeşitli tıkanıklıklar yaratacaklardır. Bu ise rastgele başlayan sürecin kısmi ve etkileri sınırlı rastgele müdahalelerle sürdürülmeye çalışılması gibi yapıdaki bunalımı pekiştirici bir yolun açılmasına neden olur.

Günümüzde sözü çok edilen ithal ikamesi stratejilerinin tıkanması olgusu bu tür süreçler sonucu ortaya çıkmıştır. Sınai üretim ithal yasaklarından kaynaklandığı için neyin üretileceği sorusu hangi ürünün ithalatının yasaklanacağı sorusu ile özdeşleşmiştir. Dış ödeme gücünü çeken ve bunu azaltmayı amaçlayan ülkelerde yerli üretim sürecinde aksamalara neden olmaksızın ithalatı

kolaylıkla sınırlanabilecek ürünler nihai tüketim mallarıdır. Bu tür ürünlerin ithalatı yasaklandığında, yasaklama ölçüsünde sağlanan ekstra olanaklar ile önceki ithalatın hazır bıraktığı piyasaya yerli üretim yapılacaktır. Dolayısıyla, rastgele ithal ikamesinin ilk belirgin özelliği kaçınılmaz olarak tüketim malları üretimine öncelik vermesidir. Öte yandan, yerli üretimi cazip hale getirilmiş tüketim mallarının üretiminde kullanılan girdilerin (hammadde, ara malı ve yatırım teçhizatı) ithali sınırlanmadığı için bunların yerli üretimi cazip değildir. Nihai mal-girdi üretimi arasında denge kurmaya yönelik bir tercih söz konusu olmadığı için gerekli girdiler ve üretim teknolojisi ithal edilecektir. Bu rastgele ithal ikamesi sürecinin iki önemli niteliğini belirler. Bu tür ikame sürecinde ortaya çıkan yerli üretim döviz harcamacıdır ve genellikle montaj niteliğinde üretime yöneliktir. Bu son durumda önceden nihai ürün olarak ithal edilen malların bu kez parçalar halinde ithali söz konusudur ki gerçekte bir ithal ikamesi olup olmadığı dahi kuşkuludur. Başka bir nokta, bu tür üretimde dış rekabet söz konusu olmadığı için etkinlik, verimlilik vs. gibi ölçütlerin anlamını yitirmiş olmasıdır. Sermaye birikiminin belirli bir düzeyi aşmadığı ülkelerde yatırımın boyutu, teknolojinin getirdiği bölünmezlikler, iç pazarların sınırlılığı vs. gibi sorunların da katkısıyla ortaya verimli olmaktan uzak, ilkel tekellerin çıkması böylesi oluşumların doğurduğu bir sonuçtur.

Rekabetten bilinçsiz olarak kopartılan ancak bilinçli bir plana da dayanmayan rastgele ithal ikamesinin diğer bir niteliği de dış pazarlara çıkamayan ve bu nedenle salt iç pazarın sağlayabileceği olanaklarla kendisini yeniden üretebilecek bir yapının ortaya çıkmasıdır. Bu ise rastgele ithal ikamesinin iki temel tıkanıklık noktasını belirler. Döviz harcamacı olan fakat ihracat yoluyla harcadığı döviz dahi kazanamayan bu yapı mutlaka kendi dışında sağlanan bir döviz kıtlarında kendisine talep yaratma olanamına gereksinme duyar. Dış pazarından yoksun olan bu sınai yapı yaşayabilmek için mutlaka ürettiği tüketim mallarına olan iç talebi genişletmek zorundadır. Kısacası, rastgele oluşturulan sınai yapının yaşatabilmesi için dışarıdan sürekli borç alınacak ve içeride de tüketim alabildiğine özendirilecektir. Bilindiği gibi bu iki oluşum son tahlilde özdeştir.

Sınırlı bir yazı çerçevesinde salt ekonomik niteliklerine kısaca değinebildiğimiz rastgele ithal ikamesinin oluşturduğu sanayileşme sürecinin kuşkusuz ilginç ve önemli sosyolojik ve politik boyutları da vardır. Toplumun sınıfsal yapısında ortaya çıkacak oluşumlar, yaratılan çıkarlar ve bundan beslenerek güçlenen sınıfın nitelikleri ve dış dünya ile olan ilişkilerinin irdelenmesi çizilen çerçevede ilginç bulgulara varılmasına olanak sağlayabilir. Bizim kısaca dikkati çekmek istediğimiz nokta, oluşturulan sürecin giderek pekiştirilmesinde

önemli olan bir gelişmedir. Bölgesi bir süreç bir kez başlatıldıktan sonra bunu yeniden düzenlemeye yönelik çabaların, pekiştirmeye yönelik girişimlere egemen olması oldukça güçtür. Rastgele de olsa bir sınai kapasite kurulmuş, önemli hacimde istihdam yaratılmış ve hepsinin üstünde bu işten önemli yararlar sağlayan bir çıkar çevresi oluşmuştur. Kısacası, yaratılan dinamiğin kendine özgü savunucuları da ortaya çıkacaktır. Bu noktada itibren aynı süreç halâ rastgele niteliğini korumakla birlikte artık toplumun güçlü bir kesiminin bilinçli ve kıskanç bir tercihiyle dayalı hale dönüşür. Bu kesim mevcut çarpık yapıyı pekiştirici girişimleri sürdürürken, aynı zamanda bu yapının yaşamasına olanak sağlayacak önlemler de uygulamaya yönünde baskı yapmaya başlar. Yine bu noktadan itibaren ekonominin bütünü bu yapının sürdürülüp yaşatılması amacıyla yönlendirilmeye başlanır. Tüm sosyo-ekonomik ve politik boyutlarıyla düşünüldüğünde, böylesine bir düzenlemede olağanüstü rantların yaratılması ve bölüşümün alabildiğine çarpıtılması adeta kaçınılmaz sonuçlardır.

Kanımızca yukarıda özetlemeye çalıştığımız çerçeve kaba hatlarıyla da olsa ülkemizde yaşanan sanayileşme tecrübesine uygulanabilir. Başlangıçta da belirttiğimiz gibi Türkiye'de mevcut sanayinin geliştiği 1950 sonrası dönemde bu sanayileşmeyi düzenleyecek somut bir strateji ve

buna bağlı politikalar demetinin varlığından söz etmek güçtür. Ancak, dış ödemeler güçlüklerine karşı 1950 lerin ortalarında başlatılan ve giderek adeta kurumsallaşan ithalatı düzenlemeye ilişkin girişimlerin bir yansıması olarak rastgele bir ithal ikamesi süreci başlatılmıştır. Bu süreç giderek kurumsallaşarak sürekli bunalımlar yaratan ve günümüzde iyice tıkanan bir oluşuma yol açmıştır. Planlı dönemde ve özellikle ilk iki planda bu yaklaşım ağırlığını korumuş ve ünlü ithalat rejimi adeta planlara egemen kılınmıştır. Son iki planda daha kesin tercihlere yönelindiği gözlenmekle birlikte, yine salt sayısal hedeflere ve denge hesaplarına yönelik çabaların dışına çıkılarak somut strateji ve politikaların oluşturulduğunu söylemek güçtür. Siyasal iktidarlar bu tür kesin tercihler oluşturmamış veya oluşturma gereği duymamıştır. Bir türlü vazgeçilmeyen plan modeli de plancılara sayısal makro dengelemin kollanması dışında fazla bir olanak vermemiştir. Tersine, oluşturulan yapı, yaklaşım değiştirilmeksizin, yaşatılmaya çalışılmış ve sorunlar pekiştirilmiştir. Sanki kesin ve belirli tercihler ve politikalar varmış izlenimi uyandıran fakat aynı anda her şeyi özendirmek gibi çelişik bir görünüm veren «teşvik tedbirleri» oluşturulmuş ve kanımızca bunlar uygulamada gelişmeye katkısı kuşkulu kaynak aktarımları olmak ötesinde bir işleve sahip olamamışlardır. Öte yandan, yerli imalatı gerçekleştiren her üreticinin kolaylıkla ithalatı yasakla-

tabildiği dönemler de yaşanmıştır. Sonuçta ortaya sorunlarla dolu, kendini yeniden üretebilmesi belli zorlamaları gerektiren bir sanayi kesimi çıkmıştır. Bu gelişme biçimi temel yaklaşımda değişiklik ve buna koşut büyük operasyonlar olmaksızın çözümü olanaksız tikanıklıkları da birlikte getirmiştir. Bugün gündemde olan bu sorunlardır.

1970 lerin sonuna doğru yoğunlaşan dış ödeme dar boğazı, pazar tıkanması, finansman güçlüğü, üretimin durma noktasına gelmesi vs. gibi sorunlar gerçekte 1960 ların sonuna doğru belirgin hale gelmiştir. Ancak, bu yıllarda ortaya çıkan iki önemli gelişme, işçi dövizleri ve tarımda sağlanan verim artışları tikanıklıkları on yıl kadar gizleyebilmiştir. Biri döviz diğeri pazar sorununa geçici çözüm sağlayan bu iki gelişme olmasa, petrol bunalımından çok önce mevcut yapının sorunları ve yaşıatılmasındaki güçlükler açıkça ortaya çıkabilecekti. Bugün ise sorunlar açık ve seçik ortadadır. Bunların teşhisinde kabaca da olsa bir uyum görülmektedir. Tedaviye ilişkin görüşlerde ise ciddi farklar ortaya çıkmıştır. Çözüm önerileri ekonomiyi derhal ve bütünüyle dışa açmak ile eski reçeteyi sürdürmek arasında bir çok almasıgı kapsamaktadır. Eski reçetenin sürdürülemeyeceği açıktır. Ekonomiyi hızla ve bütünüyle dış rekabete açmak ise, kişisel tercihler bir yana, mevcut yapının kendine özgü nitelikleri karşısında ne ekonomik ne de siyasal yönden olasıdır. Böyle bir

çözüme girişmek yoğun bir çözölme, işsizlik ve refah kaybı gibi büyük ölçüde kitlelere yansıyacak ekonomik maliyetlere yol açacaktır. Bu maliyetlerin kimin sırtına yükleneceği sorunu ise ciddi sosyal ve politik çekışmelere ve savaşımına neden olur. Bugünkü siyasal yapı bu tür ekonomik ve siyasal maliyetleri karşılayacak çapta değildir.

Bizim önerdiğimiz çözüm bu yarıda öne sürdüğümüz yaklaşımda açığa çıkmıştır. Bir yandan bilinçli tercihlere dayalı «planlanmış ithal ikamesi» ara ve yatırım malları kesimlerine yayılırken, öte yandan söz konusu tercihlerden türemeyen ve ekonomide rastgele oluşumlara yol açan dağınık ve amaçsız kamu müdahalelerinden vazgeçmek gerekir. Yaşayabilecek sanayiler belli bir süreçte rekabete açılmalı, yaşamasına olanak ve neden olmayan sanayiler ise gerekli uyum (adjustment) sürecinden geçilerek tasfiye edilmelidir. Yaygın ve sonuçlarını kestirmenin güç olduğu kambiyo ve kur politikası vs. gibi araçlarla koruma yerine, seçilmiş alanlarda, seçilmiş politikalılarla, «seçici» ithal ikamesi yapılmalıdır. Bu ise dikkatle hazırlanmış yatırım planları gerektirir. Türkiyede tıkanan ithal ikamesi değil rastgele ithal ikamesi sürecidir. Ara ve yatırım mallarında geniş sayılabilecek ikme olanakları vardır. Önemli olan bunu ciddi ve etkileri hissedilebilir planlar çerçevesinde ve rasyonellikten uzaklaşmayan kamu denetiminde başarabilmektir.

Türkiye'de Çimento Sektörü

Abidin NESİMİ

Türkiye'de 1961 Anayasası ile karma ekonomik planlı üretim biçimini seçti. Bu itibarla çimento sektörünü bu açıdan incelemek gerekir. Buna göre, çimento sektörünü birbirinden yalınlayacağız; Karma ekonomi açısından Çimento sektörü, planlı ekonomi açısından çimento sektörü olmak üzere iki inceleme yapacağız. Ondan sonra bu iki incelemeyi birleştirerek, pratik bir sonuca bağlayacağız.

A — Karma Ekonomi Açısından Çimento Sektörü.

Türkiye 1961 Anayasası ile kapitalist üretim tarzını seçmiştir. Bu itibarla üretim genel olarak pazar için, kâr elde etmek için yapılır. Bu durumda özel sektör kâr sağlayan alanda üretim yapar. Buna karşılık kamu sektörü genel olarak, kâr getirmeyen, fakat üretilmesine gereksinme duyulan, fakat kâr getirmeyen alanlarda özel sektörün üretim yapması için bazı tedbirlere başvurur. Bu tedbirler de vergi dışı bırakmak,

teşvik ve uygulama kredileri uygulamak, gümrük muafiyetleri tanımak vb. şeylerdir. Bu tedbirler özendirici, caydırıcı, yol gösterici nitelikler taşırlar.

Kamunun bu özendirici, caydırıcı, yol gösterici tedbirlerine rağmen, özel sektör yine gereksinme duyulan üretim mallarına itibar etmezse, o zaman kamu bizzat kendisi üretimle ilgilenir. Kamu, gereksinme duyulan üretimi ya tek başına ya da özel sektörle beraber yapar. Şimdi bu ilkeler açısından Türkiye'de Çimento üretiminde kamunun, kamu iştirakinin, özel sektörün payını inceleyelim. Buradaki rakkamlar, resmi devlet rakkamlarıdır. Yüzde ve diğer hesaplar tarafımızdan yapılmıştır.

Bu tabloda görüldüğü gibi özel sektör Doğu, Güneydoğu ve Karadeniz Bölgelerinde Çimento üretimine iltifat etmemiştir. Oysa o bölgelerde (Baraj gibi) kamusal kuruluşlar için büyük çapta Çimentoya gereksinme duyulmaktadır. Kamu bu gereksin-

TABLO : I — (1977 Çimento Üretimi)

(Miktarlar bin tondur)

	Kamu	Kamu İştirakleri	Özel	Yekûn
İç Anadolu Böl.	1290	845	1070	3205
Doğu Anadolu Böl.	1185	—	—	1185
Güneydoğu Anadolu	600	550	—	1150
Ege Bölgesi	210	—	1920	2130
Karadeniz Böl.	1080	1110	—	2190
Akdeniz Böl.	—	1350	1480	2830
Marmara Böl.	410	—	3920	4330
YEKÛN	4775	3855	8390	17020

melerini karşılamak için Çimento üretimine geçmiştir. Buna karşılık Marmara ve Ege Bölgesinde özel sektör, yani pazar, çimentoya gereksinme duymaktadır. O bölgelerde de özel sektör çimento üretimine iltifat etmektedir.

Şimdi (1977 yılında) Çimento üretiminde sektörlere bir göz atalım.

TABLO : II — (1977 Çimento üretiminde sektörler)

(Miktarlar bin tondur)

	Miktar	Yüzde
Özel Sektör	8390	% 48
Kamu Sektörü	4775	% 27
Kamu İştirakli Sektör	3855	% 25
	17020	% 100

İkinci plan dönemi başlangıcında ise toplam üretim 4400000 tondur. Bunun % 46 sı özel sektöre aitti.

Buna karşılık 1977'de çimento üretiminde özel sektör % 48 e çıkmıştır. Kamu iştirakli çimento üretiminde % 49 payın özel sektöre ait olduğu kabul edilirse, kamu iştirakli çimento üretimi sektöründe özel sek-

tör payı % 12,25 dir. Bunu da özel sektöre katarsak, yüzde oranı 60.25 olur.

Demek ki çimento üretimi sektöründe, üretimin ağırlığı özel sektördedir.

Acaba Çimento üretiminde ülkenin gereksinmesi karşılanabilmekte midir?

TABLO III (Çimento üretiminde gereksinme ve Üretim)

(Miktarlar bin tondur)								
	1972	Yüzdesi	1977	Yüzdesi	1978	Yüzdesi	1983	Yüzdesi
Yurtiçi talep	7267	% 86	12924	% 93	14525	% 92	24295	% 90
Dış satım	1446	% 14	905	% 17	800	% 18	2557	% 10
Üretim	8425	% 100	13832	% 100	15325	% 100	26852	% 100

Yurt içi talepte artış vardır. Bu artış şüphe yok ki yurdun her bölgesinde aynı değildir. Bu istek te daimi olarak artmaz. Genel olarak artalama talep artışı % 10-8 dir.

Şimdi Tablo III. yardımı ile yurt içi talep ve üretim artışlarını araştıralım.

(Tablo V tarafımızdan düzenlenmiştir).

TABLO : IV —

(Çimento iç talep artış yüzdesi)

İç Anadolu Bölgesi	% 10
Doğu Anadolu	% 13.6
Güneydoğu Anadolu	% 16.4
Ege Bölgesi	% 10.3
Karadeniz Bölgesi	% 11.1
Akdeniz Bölgesi	% 10
Marmara Bölgesi	% 9.3
Toplam Türkiye'de	% 10

Yurt içi talep artış hızı çimento gereksinmesine gerek kalmayacağı ana kadar sürer.

Yurt içi çimento gereksinmesi, biri demirle beraber betonarmede diğeri demirsiz betonda kendini gösterir. Betonarme inşaatı Türkiye'de daha uzun süre gereksinme duyulacaktır. Çünkü özel ve kamu yapıları

TABLO : V — (Çimento talep ve üretim artışları)

	1972—1974	1977—1978	1978—1983
Yurt içi talep artış hızı	% 7,8	% 12,4	% 6,7
Üretim artış hızı	% 6,4	% 10,9	% 7,5

tamamlanmamıştır. Gerek özel ve gerek kamu yapıları her yıl devam edecektir. Buna karşılık betonda kullanılabilecek çimento gereksinmesi yakın bir gelecekte tamamlanacaktır. Beton yollarda, su kanallarında, barajlarda kullanılır. Betonun cüzi bir kısmı sıva, harç gibi özel ve kamu yapılarında kullanılır. Beton yollar, su kanalları, su boruları, barajlar-vb. belli bir süre sonra tamamlanacaktır. O zaman beton gereksinmesi hiç mesabesine düşecektir. Beton gereksinmesi sıfır mesabesine düşerse çimento gereksinmesi de azalacaktır. O zaman bu üretilen çimentoyu yurt dışına satmak sorunu ortaya çıkacaktır. Çimentonun yurt dışına satılabilmesi için çimento maliyetinin dünya çimento maliyeti düzeyinde olması lâzımdır. Eğer çimento maliyeti dünya maliyetinin üstünde ise bu takdirde çimento fabrikalarının kapanması, tam kapasite çalışmaması ya da kamunun bu açığı kapaması gerekecektir. Çimento üretiminde yukardaki hesabımıza göre - özel sektör payı % 60.25 dir. Bu takdirde kamu, özel sektöre primler vermek zorunda kalacaktır.

Bu açıklamaya göre, Çimento

fabrikaları üretim kapasitesi, yapı gereksinmesine bu da demir tüketimi miktarına göre hesaplanması gerekir.

Şimdi planlı ekonomi açısından çimento üretimini inceliyelim.

B — PLANLI EKONOMİ AÇISINDAN ÇİMENTO

Türkiye 1961 Anayasası ile planlı ekonomi dönemine girmiştir. Planlı ekonomi de üç husus önemlidir : 1 — Planın amacı, 2 — Aracı, 3 — Planın tekniği.

1961 Anayasamız planın amacını ve aracını saptamıştır. Bunlar datadır. Ekonometristlere düşen şey, bu datalara uygun tekniği saptamadır.

Planın amacı kişi başına düşen ortalama gelir payını yükseltmek ve milli geliri sektörler arasında daha adil bölüştürmektir. Bunun aracı da kamu sektörü için emredici, özel sektör için yol gösterici, özendirici, caydırıcı değildir. İşte biz bu datalara göre bir plan tekniği seçeceğiz.

DPT plan tekniği olarak bir agregatif nazım plan ve bu agregatif nazım plana yerleştirilmiş sekt3r planlaması se7ti.

Hi7 şuphe yokki planın amacı ve aracı siyasi bir se7enektir. Bu konuda konuşmak bize d3şmez. Onu data olarak ele almak gerekir. Buna karşılık planın tekniği 3zerinde konuşmak hakkımızdır.

DPT nin uyguladığı nazım plan tekniği, kıta entegrasyonuna (AET' ye dahil olmak isteyen 3lke) kıta 3inde işb3l3m3ne değil yurti7i işb3l3m3ne dayalı makro-statik [Tinberg'in d3rt denge metodunu] benimsemiştir. Oysa biz kıta entegrasyonuna dayalı makro-diramik, Leontiev'in input-output matrislerine ya da Markov'un zincir matrislerine dayalı bir makro-dinamik modeli uygun bulanlardanız.

Hemen şunu kaydedelim ki, DPT' nin 4. Beş Yıllık Planı 45 denklemlili makro-dinamik, kıta planlaması doğrultusundadır.

şimdi bu nazım plan 7er7evesinde 7imento sekt3r3 planlamasını, sekt3r planlamasını ele alalım: DPT nin, ilk beş yıllık planlarda; 7imento sekt3r3nde hedefi Tinbergen'in d3rt denge modeline g3re ticaret dengesi a7ığını kapatmaktı. Bu da doğru idi. 73nk3 kalkınmakta olan 3lkelerde, 7imentoya gereksinme fazladır. 7imento sekt3r3 ile ticaret dengesi a7ığını kapatmak i7in aşağıdaki hususların ger7ekleşmesi gerekir :

1 — 7imento fabrikalarının kurulması i7in harcanan d3vizlerle 7imento ithalatına harcanan d3vizlerin karşılaştırılması,

2 — 7imentonun yurt 3inde 3retilmesi halinde, 7imentonun girdilerinin bir kısmı daha 3nce ihra7 ediliyor sayılabilir. 7imento girdilerine 3denecek d3vizlerle, daha 3nce yurt dışına ihra7 edilen girdilerle bunların karşılaştırılması;

3 — 7imento torbalarına (kraft k3đıdı) 3denen d3vizlerin hesaplanması ve d3kme 7imento 3retimi ile karşılaştırılması

4 — 7imento fabrikalarının sayısının ve kapasitesinin doğru olarak saptanması, vb.

Bu hususlar 7ok 3nemildir. 73nk3, bizde 7imento fabrikaları, d3nya 7imento maliyetine g3re değil, d3viz zayıyatını asgariye indirecek bi7imde kurulmaktadırlar. 7imento gereksinmesi 3lkenin altyapı kuruluşlarının (yani beton yolların, su kanallarının, demiryolu traverslerinin, barajların vb.) tamamlanmasına kadar devam edecektir. Altyapı tesisleri tamamlandıktan sonra, 7imento fabrikalarının 3retimlerini yurt dışına satmaları gerekecektir. 7imentonun yurtdışına satılabilmesi i7in, 7imento maliyetinin d3nya maliyetleri ile uyumlu olması gerekir. Oysa 7imento fabrikalarımız d3nya maliyeti dikkate alınmadan yapılmışlardır.

Yurt içi çimento üretimi demirle orantılı olması gerekir. Çimentonun biri demirden bağımsız tüketimi, biride demirle orantılı kısmı vardır. Çi-

mentonun demirle orantısı bir metreküp betonda 300 kg. çimento, 100 kg. demir olması biçimindedir. Şimdi bu bağlantıyı araştıralım.

TABLO : VI — Demirsiz Çimento

	(bin ton)			
	1972	1977	1978	1983
Beton boru	114	184	203	329
Beton oluk	110	861	964	1553
Yapı altisi	—	330	366	663
Toplam	224	1365	1533	2545

Bir metreküp betonu iki ton ve bir metreküpte 200 kg. çimento olduğunu kabul edersek Tablo : VII

elde edilir (tarafımızdan düzenlenmiştir).

TABLO : VII — Betonda Çimento

	(bin ton)			
	1972	1977	1978	1983
Çimento	22.4	136.5	153.3	254.5

Buna göre çimento demir bağlantısı şöyle olacaktır.

$$\begin{aligned}
 1972 \quad 7267 &= 3 \times \text{Demir} + 22.4 \\
 1977 \quad 12924 &= 3 \times \text{Demir} + 136.5 \\
 1978 \quad 14525 &= 3 \times \text{Demir} + 153.3 \\
 1983 \quad 24295 &= 3 \times \text{Demir} + 254.5
 \end{aligned}$$

Buna göre demir gereksinmesi şöyle olacaktır (Tarafımızdan düzenlenmiştir).

TABLO : VIII — Demir Tüketimi
(bin ton)

Demir	1972	1977	1978	1983
	2614	4261	4824	8013

Şimdi yapılan demir üretimine bir göz atalım.

**TABLO : IX — Demir Üretimi
(bin ton)**

	1972	1977	1978	1983
Demir (52 kadar)	2159	3422	4100	12 630

Şimdi demir üretimi ile nazari karşılaştıralım : (Tablo tarafımızdan olarak tüketilmesi gereken miktarı düzenlenmiştir).

TABLO : X (Tarafımızdan düzenlenmiştir).

(Rakamlar bin tondur)

	1972	1977	1978	1983
Teorik Demir Tüketimi	2614	4261	4824	8013
Fiili Demir Üretimi	2159	3422	4100	12630
FARK —	455	839	724	4617

Bu hesaplara göre yurt dışından edilmiş olması gerekir.
Türkiye'ye 1972'de 455.000 ton, 1977' Şimdi Çimento ile kömür arası
de 839.000 ton, 1978 senesinde ilişkiye bakalım. Bunun için kömür
724.000 ton demirin Türkiye'ye ithal üretimine bir göz atalım.

TABLO : XI — (Kömür, linyit üretici)

(Rakamlar bin tondur)

	1972	1977	1978	1983
Taş Kömürü	4650	4405	4500	6000
Linyit	7271	13000	15000	51000

Kömür ile Çimento arası ilişkiyi kömür kabul edersek, aşağıdaki bağ-
iki çimento bir kömür, iki linyit, bir lantı ortaya çıkar.

TABLO : XII — (Demir ve çimentoya göre kömür hesabı)

(Rakamlar bin ton)

	1972	1977	1978	1983
Çimento	7267	12924	14525	24295
Demir	2159	3422	4100	12630
Gerekli kömür	5792	9884	11362	24778
Fiili kömür	8285	10905	12000	31500
Fiili kömür üretimi	4650	4405	4500	6000
2 fiili linyt	3635	6500	7500	25500

XII. y ciddiye alırsak, b utakdirde
ya yeni bir enerji bulmamız ya da Çi-

mento demir üretimine son vermemiz
gerekir.

Dış Basında İktisat

Cambridge Okulu ve Egemen İktisat Teorisi

Derleyen : Kaya ARDIÇ

Dr. Gérard GRELLET

«Kendilerini öğretisel etkilerden tümüyle sıyrılmış sanan eylem insanları, genellikle geçmişteki bir iktisatçının tutsağıdılar. Göklerden gelen sesleri duyan sözü sayılır kâhinler, birkaç yıl önce yetenekli bir yazarcığın kafasında filizlenen ütopyaları yayarlar».

Keynes'in bu sözleri bir espri değildir. A. B. D. Federal Reserve Bank'ın girişimi, Fransa'da bütçe seçeneklerinin daha akılcı bir biçime getirilmesi, veya sosyalist ekonomilerdeki yerinden yönetim planlamaları, öğreti etkisinden çok çıkar etkisinden dolayı ortaya çıkmış değil midir? Hem seçkin (kanımca değildir), hem de zor (bu doğrudur) olarak ün yapmış iktisat teorisinin evrimi üzerinde biraz düşünmemiz gerekmez mi?

İktisat teorisinin bugün bazen «marjinalizm» de denen özel bir teorisinin, neoklasik teorisinin, etkisi altında bulunması kendine özgü küçük bir takım tersliklerden biri değildir. Ondokuzuncu yüzyılın sonunda,

marksizme karşı liberalizmi savunmak için ortaya atılan bu teori bugün sovyet planlamacıları tarafından sürekli kullanılmaktadır. Bu durumdan öğretisel ayrılıkların da ötesinde bir «iktisat bilimi» var olduğunu sonucunu mu çıkarmalıyız? Bu soruyu yanıtlamadan önce neoklasik teorisinin ne olduğuna kısaca bir göz atmamız.

Bu teorisinin ilk özelliği fiziksel bilimler modeline göre kurulmuş olmasıdır. Bunlar gibi neoklasik teori de bazı yasalara göre çatılmıştır. Hangileridir bu yasalar?

Herşeyden önce neoklasik teori, üretici olsun tüketici olsun her iktisadi karar biriminin (agent), belli sayıda zorlamalar karşısında «yararlılık» işlevini maksimize etmeye çalıştığını söyler. Böylece üretici kullandığı faktörlerin ve tekniklerin baskısı altında kârını, tüketici de geliri ve çeşitli malların fiyatlarının baskısı altında doyumunu maksimize etmeye çalıştığı kabul edilir.

Burada söz konusu olan yalnızca bir varsayımdır. İktisadi karar birimlerinin davranışları üzerine yürütülen doğruluğu sınanması güç bir varsayım. Neoklasik teorinin özgünlüğü şunu ispat etmektir: eğer bütün karar birimler «faydalılıklarını» maksimize etmek istiyorlarsa ve eğer «laissez-faire» kuralı somut olarak çalışıyorsa, o zaman bütün karar birimlerinin iktisaden olası maksimum doyuma ulaştıkları bir denge oluşacaktır. Bu durumda aşağıdaki şu özellikleri gösteren bir optimum söz konusudur :

— tüm üretim faktörlerinden tam olarak faydalanılacaktır, işsizlik olanaksızdır çünkü rekabetin tam olarak bulunduğu piyasada, emek arzı fazlası yeniden dengeyi bulana kadar ücretleri düşürecektir.

— tüm üretim faktörleri marjinal verimlilikleri kadar fayda elde edeceklerdir, örneğin ücret emeğin marjinal verimliliğinden yüksekse emek arzı yükselecektir bu da ücreti düşürecektir. Aynı biçimde ücret

emeğin marjinal verimliliğinden düşükse emek arzı azalacak ve ücretler yükselecektir. Görülüyorki denge ancak ücret emeğin marjinal verimliliğine eşit olduğu zaman oluşabilmektedir.

Bu teori liberal sistemin savunmasıdır. Altın çağıın gelmesi için kapitalist toplumda «laissez faire, laissez passer» kuralını uygulamak yeterlidir. Sosyalist toplumda da denge fiyat sistemini hesaplamak ve çeşitli iktisadi karar birimlerinin bu sistemin etkisi altında davranışlarını maksimize etmelerini serbest bırakmak sosyalist refah için yeterlidir.

Neoklasik teorinin de cilâladığı kapitalist ekonominin güven verici bu parlak imajı, 1929 bunalımına kadar (marksçı iktisatçılar dışında) hiç kimse tarafından eleştirilmemişti. Liberal iktisatçıların öne sürdüğü gibi ne de rastlantı sonucu olan bu bunalımla neoklasik teorinin yalanı ortaya çıktı. Bu teoriye Avrupalı ve Amerikalı milyonlarca işsizden daha iyi bir yalanlama olabilir miydi?

Tartışma teorik alanda (New Deal'i hazırlayanlardan biri olan) İngiliz iktisatçısı John Maynard Keynes tarafından yönetildi ve kazanıldı. Keynes (Marx'ın çok daha önce gösterdiği gibi) piyasa yasalarının tam kullanımı kendiliğinden sağladığını sanmak için hiç bir neden yoktur. O halde hükümetler iktisadi dengeyi oluşturmakta etkili bir rol oynamalıdır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden tam kullanıma dönüş, neoklasik teorinin yeniden doğuşu gibi şaşırtıcı bir sonuç verdi. Bunun nedeni iktisadi olayların tümüne genel (ve görünürde tutarlı) bir açıklamayı yalnız bu teorinin vermesiydi. Hiç kuşkusuz çıkardığı bazı sonuçlar (tam kullanım gibi) gerçeklerden uzak görünüyordu. Ancak bunların neo-klasik analizin çerçevesine dokunmadan düzeltilebileceği sanıldı. Böylece işsizlik liberal ekonominin işlemede kural dışı bir durum olarak kabul edildi. (Buna neden, ücret gelirlerinin düşmesine karşı koymak gibi kötü bir düşünceye sahip olan sendikalar, veya parasal mekanizmaların kötü işlemediydi.)

Neoklasik teori geri dönüyordu, tam bu sırada Piero Sraffa'nın «Malların mallar tarafından üretilmesi» adlı kitabı çıktı (1). Bu kitap, Piero Sraffa ile birlikte Joan Robinson, Nicholas Kaldor ve Luigi Pasinetti'nin öncülük ettikleri Cambridge Okulu'nun egemen neo-klasik teoriye yö-

nelttiği eleştirinin temeli olarak gösterilebilir.

Böyle bir eleştirinin ilginçliği, neo-klasik teorinin mantıksal temellerini ele almasından ve «bilimsellik» iddiası üzerinde bir soru işareti yaratmasından kaynaklanmaktadır.

Cambridge Okulunun yaptığı eleştirinin kanıtlarını özetlemek son derece güç olduğundan, onu bir tek örnekle açıklamaya çalışacağız: neo-klasik bölüşüm teorisi. Bu teoriye göre her üretim faktörü marjinal verimliliğine göre pay almalıdır. Böylece faiz haddi (yani sermayenin payı) marjinal verimliliğine eşit olmalıdır. O zaman şöyle bir soru çıkıyor karşımıza: marjinal verimlilik nasıl ölçülecektir? Sermaye birbirine benzemeyen öğelerden oluşmuş bir bütündür (makinelere, taşınmazlara vb.), Bir girişimin toplam sermayesinden bahsetmek, bu durumda, bütün bu değişik öğeleri fiyatlarıyla ölçebileceğimizi de içermektedir.

Ne yazık ki bu tür bir hesaplama bir çelişkiyi de yanında getirmektedir. Çünkü faiz haddini bilmemiz için fiyat sistemini de bilmemiz gerekir, fakat onu da (fiyatları oluşturunca bir öğe olduğu ölçüde) faiz haddini bilmeden bulamayız. Kısaca toparlarsak, neo-klasik teori içinde aynı zamanda hem faiz haddini (ve daha genel olarak bölüşümü) hem de fiyat sistemini açıklamak olanaksızdır.

Neo-klasik bölüşüm terosinin tutarsızlığı, sermayeyi dışsal bir bi-

çimde ortaya koyamamasından ileri gelmektedir. Sermaye, hiç kuşkusuz, sermayedarların cebine gökten zem-bille inmiş bir lütuf değildir. Geçmiş-te harcanmış emeklerin toplamıdır. Eğer sermaye emekten başka bir şeyden gelmiyorsa bir üretim faktö-rü olarak ele alınamaz. Ancak eme-ğin böyle bir özelliği olabilir. Eğer sermaye bir üretim faktörü değilse faiz veya kâr haddini ne açıklayabi-lir, ne de haklı gösterebilir.

Kâr haddi sermayenin verimlili-ği ile açıklanamıyorsa, bölüşümü na-sıl hesaplamalı?

Sraffa, kitabında ücretlerle kâr hadleri toplamaları arasında ters bir ilişki olduğunu gösteriyor. Her ücret yükselişi bir kâr düşüşü, her kâr yük-selişi bir ücret düşüşü getiriyor. Bu-rada bölüşüm, değişik toplumsal sı-nıflar arasında bir güç oranları ilişki-si olarak açıklanmakta.

Böyle bir analiz doğal olarak ne denge ne de optimum kavramlarını kullanmaktadır. Gelir dağılımının dengede olduğu hiç bir zaman söy-lenemez ve optimal olduğunu söyle-mek çok iddialı bir yargı olacaktır.

Sraffa'nın kitabının yayımlanma-sı iktisat kuramcılarının küçük dün-yasında birçok bilimsel tartışmaya neden oldu. Bilimsel iddiaların yanı-na bir de ideolojik iddia katıldı, an-cak bu, neo-klasik teoriye batılı ik-tisatçılar yanında doğulu iktisatçılar tarafından da verilen iyi notlar nede-ni ile gölgelenmiştir.

Bu tartışmaların bir dökümünü yapmak için zaman henüz erkense de şu noktalara parmak basabiliriz. İlk olarak şunu belirtmemiz gerekir: Cambridge Okulu'nun eleştirileri, ikti-sat teorikleri arasında gitgide daha çok taraftar toplamaktadır. Daha 1966 da, neo-klasik iktisatçıların ön-deri olarak kabul edilen (Nobel Ödü-lü sahibi) Prof. Paul Samuelson, da-ha önceki yanlışlarını herkesin önün-de kabul etti. İkinci olarak şunu be-lirtmeliyiz: her ne kadar Cambridge Okulu'nun yaptığı eleştiriler geçer-liyse de, bu gurup, neo-klasik teori gibi genel bir alternatif teori oluş-turabilmiş değildir. Neo-klasik teori-nin iktisatçılar tarafından hâlâ yay-gın bir biçimde kullanılmasının en büyük nedenlerinden biri budur.

İktisat teorisinin yeni baştan ya-pılması gerektiği artık herkesin pay-laştığı bir düşüncedir. Ortodoks teo-riler, endüstri ekonomilerinin ve ge-lişme yolunda olan ülkelerin karşı karşıya bulunduğu sorunları ne ön-ceden görebilmişler, ne de çözümle-yebilmişlerdir. Sanırsanız ki bu durum, iktisatçılar, kapitalist piyasalardaki serbest değişimin kendiliğinden top-lumsal bir optimum getireceğine inandıkları sürece devam edecektir.

Çeviren : Güneş AKAGÜL

İ. Ü. İktisat Fakültesi Öğrencisi

(1) Production of Commodities by means of Commodities. 1960, Cambridge.

Sayın Üyelerimiz ve Abonelerimiz;

1980 yılı üye aidatları ile süresi dolan İktisat Dergisi abone bedellerinin Cemiyetimiz Merkezine veya aşağıdaki banka hesaplarımızdan birine yatırılmasını dileriz.

Saygılarımızla,
İ. F. M. C. Yönetim Kurulu

Banka Hesap Numaralarımız :

- Akbank Taksim Şubesi Hes. No. :
- T. C. Ziraat Bankası Bahçekapı Şb. Hes. No: 9500
- T. Garanti Bankası Galatasaray Şb. Hes. No: 510028
- T. Halk Bankası Cağaloğlu Şubesi Hes. No: 66008
- T. İş Bankası Beyoğlu Şubesi Hes. No: 4678
- T. Ticaret Bankası İstanbul Şb. Hes. No: 31424-5
- Yapı ve Kredi Bankası Tünel Şb. Hes. No: 920013

NOT : Ocak/1980'den itibaren yıllık üye aidatı 300.— TL., yıllık abone ücreti 600.— TL., 6 aylık abone ücreti de 300.— TL. olarak belirlenmiştir.

Yeni Tlf : adres :

Tlf : 45 17 52

Cumhuriyet Cad. Ceylan Apt. No. : 27/6 Taksim-İST.

**Sevgili
iktisatçılar...**

**Dergiye ilân
veriniz,**

*

**Dergiye ilân ve Abone
bulunuz,**

*

**Zira bu eser
sizindir !..**

ANONİM ve LİMİTED ŞİRKETLERİN

Organizasyonu, Kuruluş, Mukavele Değişiklikleri

- Kısa sürede tescil ve ilân işlemleri
- Bloke teminat için kolaylık
- Bloke teminatın kısa sürede serbest bırakılması

ŞEKER SİGORTA ACENTELİĞİ

**Yangın, kaza, kasko, ve tüm sigorta
işlemleri**

Ödemede kolaylık.

ÇAĞDAŞ MÜŞAVİRLİK BÜROSU

ORHAN BENZET ve ORT.

P.K. 643 Aksaray-İST.

TEL. : 22 42 28 — 28 13 00 — 28 13 01

Ordu Cad. No. : 288 K. 2/212

Aksaray — İSTANBUL

nesilden
nesile

biralarn ası
TEKEK bira

TEKEK
Bira

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemleriniz,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

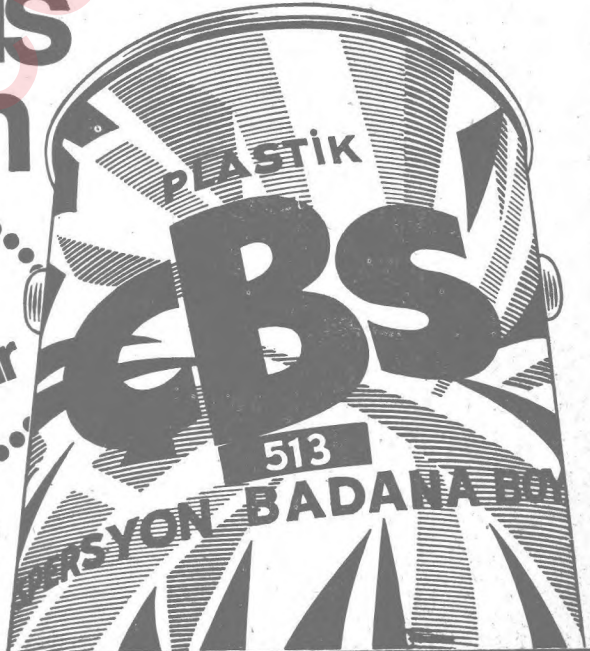
ÇBS PLÂSTİK BOYA duvarlarınıza kanat gersin...

Korusun duvarlarınızı
o emsalsiz gücüyle ÇBS Plâstik...
Aman vermesin zamana ve
onun yıpratıcı etkilerine...
Duvarlarınız en renkli
en gösterişli, en güzel

günlerini yaşasın
ÇBS Plâstik'in koruyucu
kanatları altında...
ÇBS Plâstik ile mutlu olsun
duvarlarınız, mutlu olun siz
ve yuvanız...

duvarlarınız yıllara göğüs gersin

daha
iyisi
yoktur

ÇBS BOYA-KİMYA SANAYİİ
ve TİCARETİ A.Ş.
Karaköy, Kardeğim Sok. No.44/3 İstanbul
Telefon: 43 49 65

Borusan, çelik ağırları ile endüstrimize hayat verir...

... yaşamı sürdüren kan
damarları gibi...
Yurdun dört bucağında
Borusan'la başlar üretim...

... ve Borusan boruları,
profil boruları, yassı çelik
ürünleriyle en sağlıklı ve
yüksek standarda ulaşır...
Kimya, petrokimya, kâğıt,
meşrubat, ilaç, gıda, süt, ev
aletleri, bisiklet, ambalaj,
tekstil ve otomotiv
endüstrisinde..... İnşaat
sektöründe makine üretiminde....
mobilya ve dekorasyonda BORUSAN,
çağdaş kalitenin, güvencenin,
estetikğin vazgeçilmez unsurudur.

Sanayi borularını,
paslanmaz çelik boruyu,
metal kaplamalı çelik
bantları Türkiye'de ilk kez
gerçekleştiren Borusan,
teknolojik alandaki
öncülüğüyle ve giderek
devleşen satış grafiğiyle,
ulusal ekonomiye de
katkıda bulunan büyük
kuruluştur.

BORUSAN

ECZACIBAŞI DENİNCE...

1909 yılında

İzmir Şehir Meclisi

Eczacı Süleyman Ferit Bey'e

«Eczacıbaşı» payesini verdi.

Eczacıbaşı İlaç Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin

70 yıla yaklaşan gelişim öyküsü böyle başlar.

Ancak, «Eczacıbaşı» adı

yalnızca ilaç sanayisini simgelemez.

Seramik, kimya, kâğıt, ambalaj,

gıda, makina gibi

çeşitli sanayi dallarında

ürünler veren güçlü kuruluşların

çevresinde toplandığı bir addır;

«Eczacıbaşı»...

Bir «kuruluşlar dizisi»dir.

Küçük tasarrufları değerlendiren,

sermaye piyasasına yön veren

bir «müesseseler topluluğu»dur.

Aynı zamanda,

müessesenin sosyal alandaki

geleneksel faaliyetlerini sürdüren

bir «vakıf»dır da...

**ECZACIBAŞI
HOLDING A.Ş.**

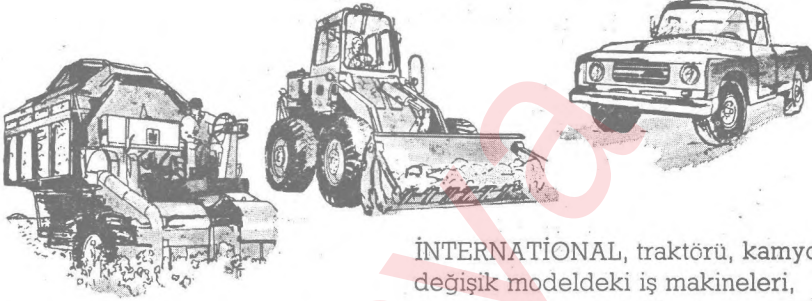
KURULUŞLAR:

Eczacıbaşı İlaç Sanayi Ve Ticaret A.Ş.
Eczacıbaşı Seramik-Fabrikaları A.Ş.
Orta Anadolu Seramik Sanayi Ve Ticaret A.Ş.
İpek Kâğıt Sanayi Ve Ticaret A.Ş.
Dasa Dağıtım Ve Satış A.Ş.
Girişim Pazarlama A.Ş.
Padeko Kimya Sanayi Ve Ticaret A.Ş.
Remas Kozmetik Sanayi Ve Ticaret A.Ş.
Eczacıbaşı Yatırım Holding Ortaklığı A.Ş.
Intema İnşaat Ve Tesisat Malzemeleri
Yatırım Ve Pazarlama A.Ş.

Dosan Konserve Sanayi Ve Ticaret A.Ş.
Kaynak Tekniği Sanayi Ve Ticaret A.Ş.
Petaş Plastik Endüstri A.Ş.
Milen Merkez İlaç Endüstri A.Ş.
Ansa Antibiyotik Ve İlaç Hammaddeleri Sanayi A.Ş.
Peteter Kimya Sanayi Ve Ticaret A.Ş.
Toplu Konut Holding A.Ş.
Alamsaş Alarko Ağır Makina Sanayi A.Ş.
Türk Pirolli Lastikleri A.Ş.
Tam Hayat Sigorta A.Ş.
Tam Sigorta A.Ş.

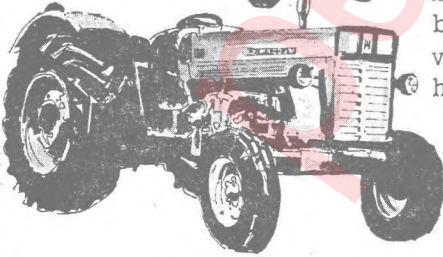
güçlü yatırım International

Adana İnci

INTERNATIONAL, traktörü, kamyonu, değişik modeldeki iş makineleri, pamuk toplama makineleri, yükleyicileri ve çekicileri ile Dünyada ve Türkiyede önderdir.

INTERNATIONAL satış sonrasında da güler yüzle süren bakım ve onarım hizmetleri, bol orijinal yedek parça stokları, ve gezici servisleri ile her zaman, her yerde hizmetinizdedir.

International en güçlü yatırımdır
International alın
geleceğe güvenle bakın

İmalatçı firma

**TÜRK
OTOMOTİV
ENDÜSTRİLERİ A.Ş.**

TOE ve MAT Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun (OYAK) iştirakidir.

Türkiye Genel Distribütörü:

**MOTORLU
ARAÇLAR
TİCARET A.Ş.**

Merkez 4. Levent Tel. 64 49 90-91-92
Telex: 26239 İSTANBUL

Yakıt giderleri belinizi bükmesin
Yeni bir kat alırken pencerelerine bakın

ISI cam®

mi kullanılmış?..

•Yakıttan %25 - %45 Ekonomi

Isıcam her şeyden önce harika bir ısı yalıtkanındır. Kışın ısı kaybını önler, yakıt giderlerinden %25-%45 ekonomi sağlar

•İlk Tesis Masraflarında Büyük Ekonomi

Isıcam yapıların ısıtmaya ilişkin ilk tesis masraflarında önemli ekonomi sağlar Yalıtkanlığının yüksek oluşu sayesinde daha ufak kazan ve brülör, daha küçük çapta tesisat borusu ve daha az radyatör dilimi kullanılması, normal camlı yapılarda ancak aşırı yakıt sarfıyla ulaşılabacak randımanı elde etmek için yeterlidir.

•Buğulanmaya Karşı En Etkin Önler

İç ve dış sıcaklık farkı 40 dereceyi geçmedikçe, ısıcam buğulanma yapmaz. Sürekli berrak bir görüntü sağlar

•Oda Kullanım Alanından Daha Verimli Yararlanm

Isıcam pencere yakınlarındaki soğuk bölgeleri tamamen ortadan kaldırır. Böylece oda kullanım alanından daha verimli bir biçimde yararlanma olanağı sağlar

•Gürültüden Uzak Ortan

Isıcam aynı zamanda bir ses yalıtkanındır. Dışarının rahatsız edici seslerine karşı etki bir filtre görevi görür. Evde veya işyerinde olduğunca gürültüsüz bir ortamda rahat bir çalışma ve yaşama olanağı verir

•Pencereler Yolu İle Isı Kaybını Önler

Isıcam pencereler yoluyla ısı kaybını, harika yalıtkan özelliği dolayısıyla en az %50 oranında önler

Isıcam nedir ?

Isıcam, iki cam plakanın çevresel olarak metal bir ara çitayı yardımıyla birbirine bağlanması esasına dayanır. Arada kalan hava tamamen kuru olduğundan, bütün dış etkenlerin sızması özel macunlarla kesin olarak önlenmiştir. Isıcam Türkiye Şişe Cam Fabrikaları A.Ş.'nin fabrika garantisine sahiptir.

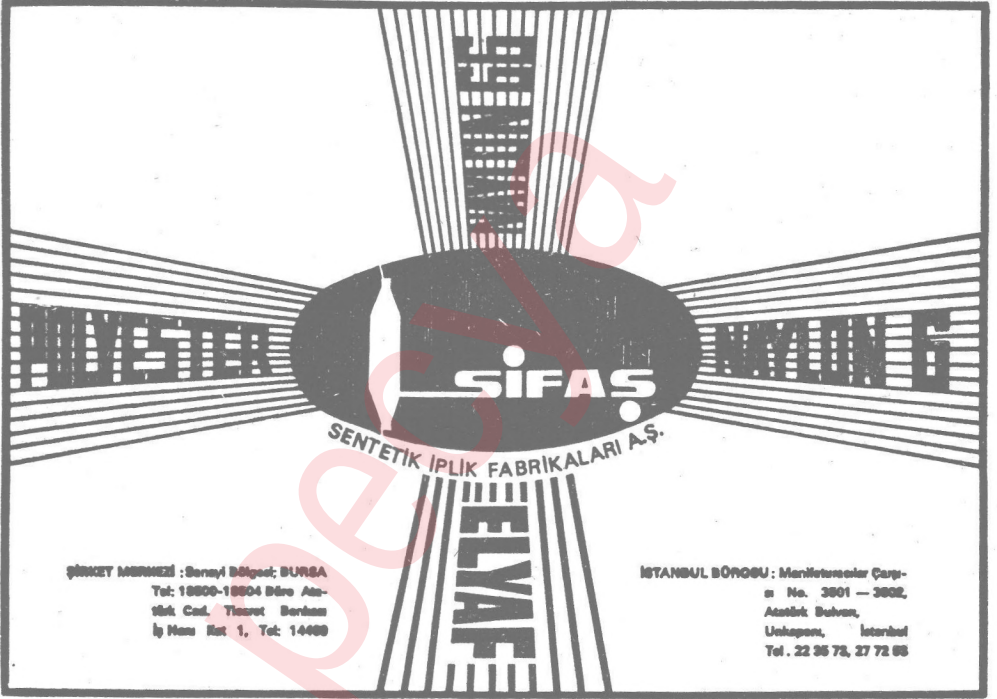
ISICAM Az yakın,öz ısının.

Cam Pazarlama A.Ş.

Valikonağı Cad. No. 73 NİŞANTAŞ - İSTANBUL Tel: 46 80 27 (3 Hat)

Cam Pazarlama A.Ş. Türkiye, Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nin bir kuruluşudur.

ayrıntılı bilgi için Teknik Servisimiz hizmetinizdedir
Soyadı : _____
Tel: 46 09 05

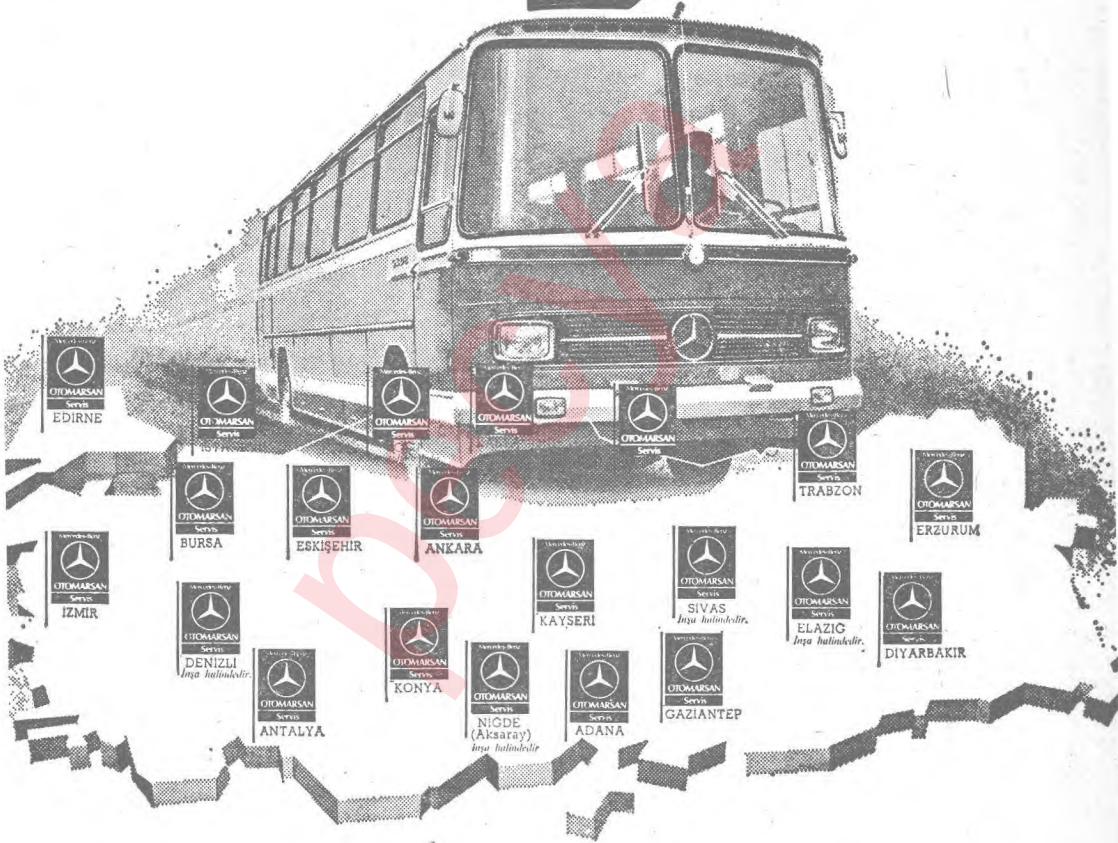

ŞİRKET MERKEZİ : Samsat Bölgesi, BURSA
Tel: 19800-19804 Bursa Ana-
sokak Cad. Tünelin Sonunda
İş Hanı Kat: 1, Tel: 14400

**İSTANBUL BÜROSU : Maniseler Çarşı-
sı No. 3801 — 3802,
Atatürk Bulvarı,
Unkapanı, İstanbul**
Tel. 22 35 73, 27 72 05

OTOMARSAN

servis ağı

OTOMARSAN'ın görevi Fabrikada bitmez...
ARSAN, imâl ettiği MERCEDES-BENZ Otobüslerini,
ve mükemmel bir servis ağıyla, satıştan sonra da,
büyük bir titizlik ve dikkatle izler.
Yurt sahına yayılan yetkili servis istasyonları...
ranınızda bulabileceğiniz uzman servis elemanları...
Bol yedek parça imkânları;
OTOMARSAN'ın bu servis ağını örür:
OTOMARSAN MERCEDES-BENZ Otobüsleriyle
dilediğiniz yere güvenle gidebilirsiniz.

Mercedes-Benz

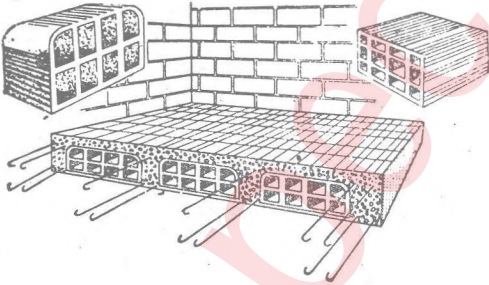

OTOMARSAN

"Yurt dışına tescin kuruluşu"

**TUĞLA, ASMOLEN ve HAZIR YAPI ELEMANLARI
FABRİKALARI**
TOPRAK SANAYİNDE GÜÇLÜ KURULUŞ

size
telefonunuz
kadar
yakınız

demirden . harçtan
sıvadan . ısıdan ve
işçilikten azami
tasarruf
bir telefon kafidir.

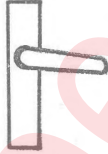
43 20 55 (5 HAT)

- GENEL MÜDÜRLÜK : Meclisi Mebusan Ccd. Ar han Salıpazarı - İSTANBUL
43 20 55 - (5 HAT)
- MERKEZ Satış Müdürlüğü : Meclisi Mebusan Ccd. Ar han Salıpazarı
43 20 55 (5 HAT) 45 90 18 (2 HAT)
- KADIKÖY Altiyol Bürosu : Çilek Sok. Ak el İş hanı kat 4 Altiyol
36 34 76 - 36 56 45

ELKA

garantili tek kapı

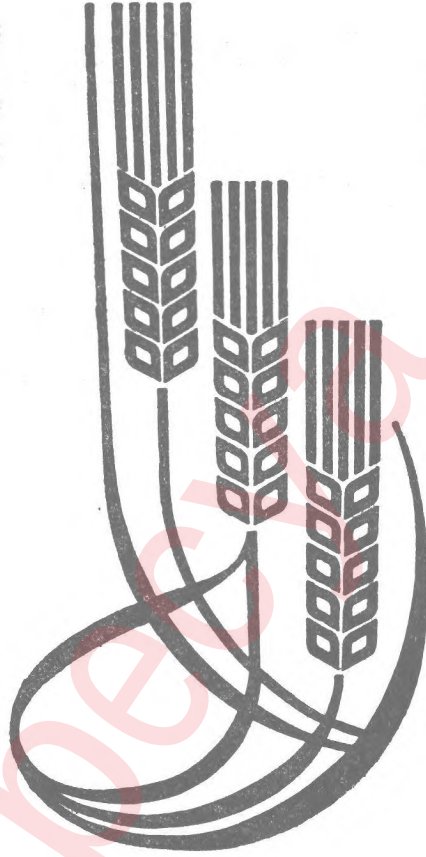

ELKA

ELYAFLI PLAKA SANAYİİ TÜRK A.Ş.

Cumhuriyet Caddesi No. 273 Harbiye - İstanbul Tel : 40 10 96 (4 Hat)

İSTANBUL

MURAT

T.C. ZİRAAT BANKASI
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan
kıvanç duyar.

